

FUZÛLÎ'NİN GAZELLERİNDE BİR GÜZELLİK UNSURU OLARAK YANAK

CHEEK AS AN ELEMENT OF BEAUTY İN FUZÛLÎ'S GAZELS

Erdoğan ULUDAĞ*

ÖZET: Divan şiirinde güzellik, şairlerin en çok kullandıkları kavramların başında gelmektedir. Güzellik, şiirde teşbih ve mecazlar eşliğinde çeşitli ve renkli hayallerle işlenir. Klasik edebiyat estetiğinin vazgeçilmez unsuru olan sevgili, her yönüyle güzelliğin zirvesi olarak algılanır. Sevgiliye ait güzellik unsurları arasında yüz önem açısından ilk sırayı alır. Çünkü yüz tek bir unsur değil, birçok unsurun bir arada bulunduğu genel bir yerdir. Sevgilinin yüzünün en geniş kısmını kaplaması sebebiyle yanağa yüz unsurunun daha belirli veya özel bir yeri ya da ismi olarak da bakılır. Yanak, şekli (yuvarlak), rengi, parlaklığı ve güzelliği sebebiyle en çok dikkat çeken güzellik unsurudur. Bu özellikleri nedeniyle aşığın gönlünü çelen, onu kendine bağlayan bir cazibe kaynağıdır. Bu çalışmada Fuzulî Divânı'nda yer alan 302 gazeldeki yanakla ilgili görüşler ele alınmış, beyitler nesre çevrilerek değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Güzellik, yanak, Fuzulî Divânı, gazel.

ABSTRACT: The concept of beauty in Divan Poetry is one of the concepts that the poets used most. Beauty is processed in various and colourful dreams along with metaphors and similes in poem. The darling that is essential element of Classical Literature aesthetics is perceived as the pinnacle of beauty in all its aspects. The face among the elements of beauty belonging to the darling takes the first place in terms of importance. Because, the face is not the only factor, it is generally a place where many elements simultaneously remain together. Due to covering the widest part of the darling's face, the cheek is regarded as a more specific or special location or the name of the face elements. Cheek is the most noticeable element due to its shape (round), colour, brightness and beauty. In view of these features, the lover is charmed and falls in love by the beauty of cheek. In this study, we researched views regarding 302 gazels in Fuzuli's Divan, and assessed the couplets translated into prose.

Keywords: Beauty, cheek, Fuzuli's Divan, gazel.

GİRİŞ

Şiir yazmak, şâirin şahsi duygularını görsel hâle dönüştürmesi eylemidir. Şairin bu amacı gerçekleştirmek için ortaya koyduğu şiir de bu eylemin resmedilmiş hâlidir. Şâir bu resmi oluştururken çeşitli semboller kullanır. Şâirin kelimelerin daha çok mecaz anlamlarıyla oluşturduğu bu semboller, onun dış dünyayla ilgili algılarını yansıtan en önemli vasıtalar. Ancak divan şâirleri ve eserlerini değerlendirirken onların gelenek tarafından sınırlandırılmaya tabi tutuldukları da unutulmamalıdır. Zira divan şiiri belirli bir terminolojide ve yine belirli duygu, düşünce ve hayal dünyası etrafında gelişen bir edebiyat geleneğidir. Bu geleneğin gazel nazım şeklinde şâirler, idealize edilen aşk konusunu ele alırken mazmunlar, mecazlar ve söz sanatlarıyla konuyu daha özgün işlemeyi amaçlarlar. Mazmun, doğrudan söylenmeyip zımnen işaretlerle, imâlarla söylenen şey demektir. Mecâz anlamında da kullanılan mazmun şairle okuyucu arasında yapılmış bir ön anlaşmadır ve benzetmelere dayanır. Örneğin şair yanaktan bahsedecekse; “ruh, ruhsâr, ârız, izâr, had” der. Şairler birbirlerinin kullandığı mecazlardan sevdiklerini alıp işlemişler, beğendiklerine ilaveler yaparak zenginleştirmişlerdir (İpekten, 1993). Divan şiirinde görülen bu husus çerçevesinde sevgilinin kendisinin veya ayrı ayrı güzellik

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Erzincan-Türkiye, euludag@erzincan.edu.tr

unsurlarının teşbih ve istiâre yoluyla çeşitli unsurlara benzetilmesi, bu edebiyatın belirgin özelliklerindedir. Söz konusu benzetmeler divan şiirinin klâsikleşmiş mazmunları olabileceği gibi kimsenin kullanmadığı benzetmeler de olabilmektedir. Bu ortak tavrın içinde şâirleri farklı kılan ise, klâsik olarak addedilen mazmun ve teşbihleri farklı his ve hayal tablosu ile ortaya koymasıyla ilişkilidir. Tamamen şâirin tasavvuruyla ortaya konulan bu benzetmeler şâirlerin şiir anlayışlarını belirlemede önemlidir (Yağcıoğlu, 2009).

Divan şiirinde şâirlerin en çok kullandıkları kavramların başında güzellik gelmektedir. Güzellik, şiirde teşbih ve mecazlar eşliğinde çeşitli ve renkli hayallerle işlenir. Şâirlerin güzellik kavramını somutlaştırmak için kullandığı maddî ve manevî unsurların kendi zamanlarında güzel olarak telakki edildiği muhakkaktır. Ancak, istisna bazı beyitler dışında şâirlerin işlediği güzellik genellikle insan güzelliğidir. Klasik edebiyat estetiğinin vazgeçilmez unsuru olan sevgili, her yönüyle güzelliğin zirvesi olarak algılanır. Sevgili, eda naz, işve/cilve, nazar, gamze gibi davranış merkezli özelliklerinin yanı sıra fizikî yönüyle de güzelliğin merkezidir. Saç, göz, kaş, yanak, dudak, ağız, ayva tüyleri gibi yüz ve çevresine ait unsurlar ile miyân/bel, sîne, el, bacak gibi beden ve endâma ait unsurlar sevgilinin fizikî yönünü teşkil eder.

Sevgiliye ait güzellik unsurlarının işlendiği beyitlerde, güzelliğin baş kısmında ve bilhassa yüz çevresinde toplandığı, yanak ve yüz kısmının önde geldiği görülür. Bunların haricinde kullanış yoğunluğuna göre saç, göz, dudak, ben, kaş, çene, ağız, ayva tüyleri ve alın sıralanır. Şâirler güzellik kavramını mümkün olduğu kadar çok, hatta mümkün olanın da üzerinde bir yüceltmeye tabi tutarlar. Güzellik üzerine görüş ve düşüncelerini daha ziyade benzetmeye dayalı ve mecazlı ifadeler içinde verirler. Bunun için de mübalağa, teşbih, hüsn-i ta'lil sanatları başta olmak üzere edebî sanatlardan da fazlasıyla istifade ederler.

Yüz, divan şiirinde önem açısından diğer unsurlardan öndedir. Bu nedenle güzellik unsurları arasında ilk sırayı yüz alır. Çünkü yüz tek bir unsur olarak görülmez. Göz gibi mürekkep bir haldedir (Tolasa, 1973). Diğer güzellik unsurlarını üzerinde barındırır. Adeta bir güzellik meydanıdır. Bu meydanda yanak, göz, burun, alın, dudak, kaş, kirpik, ayva tüyleri gibi birçok güzellik unsuru yer alır. Yanak bu unsurlarla tezat ya da tenasüp içinde bulunur. Yüz dendiği zaman akla öncelikle yanak gelir. Yüz birçok unsurun bir arada bulunduğu genel bir yer olmasına rağmen yanağın yeri belirlidir ve yüzün en geniş kısmını kaplar. Bu durum dikkate alındığında yanağa yüz unsurunun daha belirli veya özel bir yeri ya da ismi olarak da bakmak mümkündür. Hatta bazen mecaz-ı mürsel sanatıyla yüz söylendiğinde yanak kastedilmektedir. Yüz güzelliği birçok beyitte cemâl olarak tavsif edilir veya yüz, güzelliğin ortaya çıktığı yerdir. Yüzde görülen bu güzellik ilahî güzelliğin bir 'aks yeridir. (Tolasa, 1973)

Klâsik edebiyatımızda *ruh*, *ruhsâr*, *hadd*, *izâr* ve *âriz* şekilleri ile yüz yerine kullanılan kelimelerin çoğunda aslında yanak kastedilmektedir. Yanak, şekli (yuvarlak), rengi, parlaklığı ve güzelliği sebebiyle en çok dikkat çeken güzellik unsurudur. Bu özelliği nedeniyle aşğın gönlünü çelen, onu kendine bağlayan bir cazibe kaynağı durumundadır.

Yanak âşğın baktığı ve daima bakmak istediği yerdir. Yanak hakkında *lutf*, *letâfet*, *latîf*, *gülgün*, *âl*, *rengin*, *âb-dâr*, *safâ* ve *zibâ* gibi sıfatlar kullanılır. Utanma hali dolayısıyla kızarma özelliği ile de ele alınır. Yanak bu renk ve parlaklık ile daima bir yansıma içindedir. Yine yer yer *devr-i kamer* olur. Zaman zaman altın sarısı bir renge bürünür. Şâirin/âşğın şiir ve muhayyilesindeki sevgilinin yanağı, tahlilî çalışmalarda genel olarak parlaklığı, şeffaflığı ve rengi yönünden incelenmiştir. Daha sonra birtakım benzetme ve mecazlardan yola çıkılarak yanağın şiirde nasıl kullanıldığına değinilmiştir. Daha kapsamlı çalışmalarda ise yanağın söz konusu özellikleri müstakil olarak çeşitli şâirlerin beyitlerinden hareketle incelenmiştir. Çalışmamızda bunlar da

göz önünde bulundurularak Fuzûlî'nin gazellerinde¹ yanağın çeşitli özellikleri ve şiirindeki yansımaları üzerinde durulacaktır.

Yanakla ilgili adlandırmalar ve kullanım şekillerine yönelik değişik tasnifler yapılmıştır. İpekten (1992) tarafından mazmunlar ile ilgili yapılan tasnifte yanak ve şiirdeki görünüşleri şöyledir:

Yanak (*Ruh, Ruhsâr, Hadd, Tal'at, Safha, Ârız, İzâr*)

1) **Parlaklığı:** *Gün; (gündüz), sabâh, rûz, subh, nehâr, güneş; (şems, mihr, hurşîd, âf-tâb), şafak.*

Ay; (mâh/meh, bedr, kamer, mehtâb) gurre.

Yıldız; (kevkeb, sitâre).

Şem'; (çerâğ, kandil, âteş, od, nâr).

Ayna, şebçerâğ, şu'le, lem'a, pertev, şerer, nûr, berk, tâb, âb u tâb,

Rûşen, şevk, şecer-i Tûr.

Tâbân, drahşân.

2) **Rengi;** (*Kırmızı, beyaz, sarı*):

Kırmızı: *Rengîn, âteş, şarâb; (kadeh, câm-ı cihân-nümâ, nukl), kan, gül; (verd, gülgün, güldeste, gülberg), bâğ; (gülşen, gülizâr, gülistân, lâlezâr, bostan, çemen-zâr), gonca, lâle, şakaik, erguvan, gülnâr, bahâr, şeftâli, elma, yakut.*

Beyaz: (*Yasemîn, semen, nesrîn*), *süsen, beyzâ, kâfur, Rûm ili, Hoten, Yed-i beyza, esmer.*

Sarı: *Zerd (âşık için kullanılır).*

3) **Tazelik saflık:** *Tâze; (ter, tarâvet, feyz), su; (âb, âb-ı revân, âb-ı zülâl, gülsuyu), deryâ, pâk, sâf.*

4) **Dinî benzetmeler:** *Mushaf; (ayet), Cennet; (Firdevs, ravzâ, bihişt), Ka'be; (kible), din, imân, İslâm, hûri, perî, tecellî.*

5) **Diğer Benzetmeler:** *Safha; (levh, varak, sahife), mektup, hüccet, hazine; (genc, gencine), put, daire, bayram (id, id-i nevrûz). âdil; (itidal), ruh (satrançta), Bağdad; (gözyaşı: Dicle), devr, iki, yâd, hayâl, ziab, latif, güzellik meydanı.*

Bu çalışmada; İpekten'in yaptığı tasnif esas alınarak Fuzulî Divânı'nda (Akyüz vd.; 1990) yer alan 302 gazeldeki yanakla ilgili görünüşler ele alınmıştır. Divandaki tüm gazelerde yanakla ilgili olan beyitler tespit edilmiş, gazel ve beyit numarası belirtilerek İpekten'in tasnifine göre düzenlenmiş; beyitler nesre çevrilerek değerlendirilmeler yapılmıştır.

1. Fuzûlî'nin gazellerinde yanak

Fuzûlî Divânı'ndaki gazelerde yanak, en çok işlenen güzellik unsurlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Bu işleniş bazen tamamen kendi üzerinde, bazen de üzerinde ve yakınında olan diğer güzellik unsurlarıyla birlikte ele alınmıştır. Bunların başlıcaları *ben, hat* ve *saçtır*. *Saç*, *ben* vb. unsurların yanakla birlikte ele alınışları, birlikte görünüşlerinin estetik bir yönü olması dolayısıyla. Yanağa dair söylenen şeyler onun şekli, rengi, parlaklığı, berraklığı ve şeffaflığı üzerinedir. Sevgilinin yanağı aydınlığı, nurlu oluşu, parlaklığı, rengi ve şekil olarak yuvarlaklığı

¹ Bu çalışmada; Kenan Akyüz vd. tarafından hazırlanan divan (*Fuzûlî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990) esas alınmıştır.

yönünden ele alınır. Onda ilâhî bir cezbe vardır. Peygamber nuru görülür. Tasavvufî açıdan yanaktaki ayva tüyleri kesrettir, küfrdür, zulmettir. Yüz ve yanak ise dindir. Bu kesretin ardında ise vahdet gizlidir. Yanak üzerindeki ayva tüyleri, benler ve üstüne dökülen zülûflerle beraber düşünülür. Âşık devamlı sevgilinin yanağını arzu eder, onun için gözyaşı akıtır. Sözleri ona güzellik nuru verir. Âşık sevdiğinin yanağını aydan ve güneşten bile kıskanır (Kurnaz, 1987).

Fuzûlî'nin gazellerinde tespit ettiğimiz yanakla ilgili hâl ve vasıflara dair tabirler ve sıfatlar şunlardır:

Genel olarak yanak; *ruh, ruhsâr, âriz, izâr,*

Parlaklık açısından yanak; *gün, güneş, mihr, hurşîd, âf-tâb; ay, mâh/meh; âteş (âteşîn), şem'; ayna, mir'at, pertev, nûr, tâb; rûşen, tâbân,*

Renk açısından yanak (kırmızı); *gül, gülgûn, gülberg, âl, bâğ, gülşen, lâle, (beyaz); yasemîn, semen, nesrîn, (sarı); zerd (genellikle âşık için kullanılır),*

Tazelik, saflık açısından yanak; *tâze, ter, tarâvet,*

Dinî konularda yanak; *Mushaf, perî,*

Bunlar dışında kalan hususlarda yanak; *safha, levh, hat; devr, hayal, zibâ...*

1.1. Fuzûlî'nin gazellerinde genel olarak yanak görünüşleri:

Fuzûlî'nin gazellerinde rastlanan yanakla ilgili genel tabirler ve sıfatlar şunlardır: *Ruh, ruhsâr, âriz* ve *izâr*: Fuzûlî sevgilinin yanağı için kullandığı bu kavram ve sıfatlar aracılığıyla çeşitli benzetmeler yaparak yanak güzelliğini vurgulamıştır. Şimdi bu kullanımları tasnif ederek görelim.

1.1.1. Ruh

Ruhun çeşitli anlamları vardır: Yanak, satrançta kale anlamıyla bilinen taş. Anka kuşu demektir. Bu kuştan kinaye olarak satranç oyununda düz hareket eden iki taşa ruh denir. Bugün bu taşlara kale diyoruz. Ancak şairler bu kelimeyi çoğu zaman yanak anlamıyla tevriyeli olarak kullanırlar (Pala, 1989). Fuzûlî'nin gazellerinde *ruh* kelimesi yanak anlamı dışında kullanılmamıştır. *Ruh* kelimesiyle; sevgilinin yanağının güzelliği, aşığın bu güzellik karşısındaki hayranlığı, çektiği acı, döktüğü gözyaşı; güneş, ay ve mumun parlaklıklarını sevgilinin yanağından almaları ve yanağın parıltısı karşısında mahcup olmaları; ayna ve kadehin parıltılarını yanaktan aldıkları için aynanın asılması, kadehin sürgün edilmesi, yanak zülf, yanak kirpik ilişkileri ele alınmıştır:

Bâğa seyr et bu *ruh* u la'l ile kim gonca vü gül

Göstere hûn-i dil ü dîde-i hûn-bâr sana (G. 20/5)*

“Ey sevgili! Bahçeyi bu yanak ve la'l gibi kırmızı dudakla seyret, gez, dolaş ki; gonca sana gönül kanını, gül de kanlı yaşlar döken göz göstereyin.”

Ruhun görgeç olur sûz u derûn u dîd-ı dil hâsıl

* Gazel, divandaki gazel numarası, beyit numarası.

Bahâr eyyâmı sıçrar berk-i rahşende sehâb oynar (G. 70/3)

“Yanağını görünce içim yanar ve gönülden duman yükselir. Bahar zamanları parlak şimşek çakar ve bulutlar gökte dolaşır durur.”

Cilve-i ‘aks-i **ruh**un âyînede ey reşk-i hûr
Rûşen etmiş anı kim hurşiddendir aya nûr (G. 94/1)

“Ey hurileri kıskandıracak kadar güzel olan sevgili, yanağının aynadaki yansıması ayın nurunu güneşten (parlak yanak) aldığı açıkça göstermiştir.”

Ruhundan nûr uğurlar şem’ bâşın kesseler câiz
Budur bir kul ser-encâmı ki sultânına hâindir (G. 104/6)

“(Ey sevgili!) Mum, sevgilinin yanağından nur çaldığı için, tıpkı sultanına hainlik eden bir kölenin sonu gibi, başını kesseler caizdir”.

Müselsel zülf-i müşgîninden öğrenmiş **ruh**un revnak
Zihî sünbül ki olmuş zîveri gül-berk-i handânın (G. 162/4)

“(Ey sevgili!) Zincir şeklinde siyah renkli ve misk kokulu zülf, yanağın parıltısını aynı zamanda da revâcını artırmıştır. Yeni açılmış taze gül yaprağını andıran yanağını süsleyen o ne güzel sümbüldür?”

Subh kıldın cilve gün çekti özün bir gûşeye
Şâm arz ettin **ruh**un şem’i eritti infi’âl (G. 172/4)

“(Ey sevgili!) Sabahleyin bir gözüktün güneş kendini bir köşeye çekti. Gece yanağını gösterdin mum utancından eridi.”

‘Aks-i **ruh**un uğurladığı için döne döne
Asıldı gözgü şehirde elden sürüldü câm (G. 180/4)

“(Ey sevgili!) Ayna, döne döne senin yanağının aksini çaldığı için şehrin içinde asıldı (idam edildi); kadeh ise diyardan diyara sürgün edildi.”

Temâşâ-yı **ruh**un azmine çıktı âf-tâb ammâ

Gelirken sür‘at ile düştü yüz yerde şitâbından (G. 212/2)

“Güneş senin parlak yanağını seyretmek amacıyla doğdu, yükseldi. Ama o kadar acele ve süratle koşuyordu ki yüz yerde yere düştü.”

Eyle hayâl-i **ruh**un nazarda tasavvur

Vaktebese’n-nûrı min şu‘â-i cemâlih (G. 258/5)

“Onun yanağının hayalini gözünün önüne getir. Lutf edici güzelliğinin ışıklarından nur al.”

Ruhum üzre hatt-ı sirişkimi defe‘ât ile kalem-i müjem

Rakam ettiğiyçin el okuyup bilir oldu râz-ı nihânımı (G. 262/2)

“Kirpiğimin kalemi gözyaşımın yazısını defalarca yanağım üzerinde yazdığı için, elalem bunu okuyup gizli sırrımı artık öğrenmiş oldu.”

Nice kadd ü hâl ü hat u **ruh**un gam u renc ü derd ü belâ ile

Büke kaddimi döke yaşımı yıka gönümünü yaka cânımı (G. 262/6)

“Daha ne kadar senin boyun gam ile belimi bükecek, benim acı içinde gözyaşımı dökecek, ayva tüylerin derd ile gönümünü yıkacak, yanağın bela ile canımı yakacak!”

Ruhun üzre ham-ı ebrûnu görmek isterim ammâ

İyen düşvâr olur gün var iken görmek yeni ayı (G. 278/4)

“(Ey sevgili!) Senin yanağının üzerinde eğri kaşının kıvrımını görmek isterim; ama nasıl ki güneş varken yeni ayı görmek zordur, benim için de parlak yanakların üzerindeki kaşlarını görmek çok güçtür.”

Gönül yetdi ecel zevk-ı **ruh**-ı dil-dâr yetmez mi

Ağardı mûy-ı ser sevdâ-yı zülf-i yâr yetmez mi (G. 289/1)

“Ey gönül! Ecel geldi çattı. Sevgilinin yanağından aldığın zevk kâfi değil mi? Başındaki saçlar ağardı, sevgilinin saçının sevdası sana yetmez mi?”

1.1.2. Ruhsâr

Yanak, sevgilinin yanağı. Ruhsâr, Fuzûlî'nin gazellerinde sevgilinin yanağını tasvir etmek için tercih ettiği kelimelerin başında gelir. Fuzûlî yanak için kullandığı ruhsâr kelimesiyle; sevgilinin yanağının güzelliğini, tazeliğini, yansımalarını, mum, güneş ve ayın yanağın parlaklığı karşısındaki aczini, ve onun güzelliğini kıskanmalarını, ona âşık olmalarını, yanak üzerindeki saç, ben ve ayva tüyleriyle güzelliğin pekişmesini vb. hususları dile getirmiştir.

Terlemiş **ruhsâr** ile hûblar açarlar gönlümü
Gör ne gülşendir ki âteşten verirler âb ana (G. 9/7)

“Güzeller terlemiş yanakları ile gönlümü açarlar. Gör, bu öyle bir gül bahçesidir ki, ona ateşten su verirler.”

Zülf ü **ruhsârı** hayâliyle nedir hâlin demen
Öyleyim kim gice vü gündüz berâberdir bana (G. 15/2)

“Bana halin nedir diye sormayın, ben gece ve gündüz sevgilinin yanağının ve üzerine sarkan saç lülelerinin hayaliyle beraberim.”

Aks-i **ruhsârın** ile oldu müzeyyen mir'at
Beden-i mürdeye feyz-i nazarın verdi hayât (G. 38/1)

“(Ey sevgili!) Ayna, yanağının aksi ile süslendi. Bakışının feyzi cansız bir bedene hayat (can) verdi.”

Sûzum der idim şem' sana eyleye rûşen
Nezzâre-i **ruhsârına** yok şem'de hem tâb (G. 24/3)

“(Ey sevgili!) Eğer mum senin için nasıl yandığını sana açıklayabilseydi, derdimi ona söylerdim; (Zira o da benim gibi yandığı için hâlîmi anlar). Fakat senin parlak yanağına bakmak için mumda da güç, kuvvet, ışık yok.”

Cevri gönlümdür çeken gözdür gören **ruhsârını**
Allah Allah kâm alan kimdir çeken kimdir ta'ab (G. 33/5)

“(Ey sevgili!) Cevri, cefayı çeken gönlüm, yanağını gören ise gözümüdür. Allah Allah! Bu durumda zahmeti çeken kimdir, murad alan kimdir?”

Oda yaktım şem'-veş cânım bakıp **ruhsârına**

Çerhe çekdim dūd-ı dil serv-i hırâmânın görüb (G. 37/2)

“(Ey sevgili!) Yanağına bakarak tıpkı mum gibi canımı ateşe yaktım. Nazlı nazlı salınarak yürüyen selvi gibi boyunu görünce yanan gönlümün dumanını göklere yükselttim.”

Arz-ı **ruhsâr** et bu gün ey meh kim olsun gökte gün

Öyle kim encüm olur gün arz-ı **ruhsâr** eylegeç (G. 51/5)

“Ey ay yüzlü sevgili, bugün yanağını göster ki; güneş yüzünü gösterince yıldızlar nasıl kaybolursa senin yanağını görünce de güneş kaybolsun.”

Ey selâmet ehli ol **ruhsâra** bakma zinhâr

İhtiraz eyle melâmetten men-i rüsvâyâ bah (G. 58/3)

“Ey selâmet ehli! Bana bak ve nasıl rezil, rüsva olduğumu gör ki, herkesin ayıplamasından, kınamasından korkarak sakın o güzel yanaklıya bakma.”

Kimsede **ruhsârına** tâkat-ı nezzâre yoh

Âşıkı öldürdü şevk bir nazara çâre yoh (G. 60/1)

“(Ey sevgili!) Kimsede yanağına bakacak takat yok. Aşkın harareti aşığı öldürdü. Bir bakışa çare bulunamadı.”

Nola ger reşk-i **ruhsârına** bağı hûbların kandır

Taşı te’sîr ile la’l eyleyen hurşîd-i rahşândır (G. 89/1)

“(Ey sevgili!) Yanağını kıskanan güzellerin bağırlarının kan dolmasına şaşırma. Taşa tesir ederek la’l haline getiren parlak güneştir.”

Perî-veşler dil-i sahtına düşmüş mihr-i **ruhsârın**

Senin ‘aksin alan fûlâd gözgüler firâvândır (G.89/3)

“(Ey sevgili!) Peri gibi güzel olanların katı gönüllerine senin yanağının sevgisi veya güneşi düşmüş. Yanağını aksettiren çelik aynalar pek çoktur.”

Târ-ı zülfündür mi **ruhsârında** canlar meskeni

Yâ bırakmış bir reh-i pür pîç ü ham gül-zâre mûr (G. 94 /6)

“(Ey sevgili!) Senin yanağında canların meskeni saçının kıvrımı mıdır? Yoksa karınca gül bahçesine kıvrım kıvrım bir yol mu bırakmış?”

Bir nigâr-ı anberîn-hattır gönüller almağa
Gösterir her dem nikâb-i gaybdan **ruhsâr** söz (G. 119/4)

“Söz, ayva tüyleri amber gibi kokan öyle bir güzeldir ki; gönüller almak için her an gizlilik örtüsü altından yanağını gösterir.”

Reşk-i **ruhsâr**ın dil-i hurşide salmış ıztırâb
Gayret-i kaddin mizâc-ı şem'e vermiş inhirâf (G. 148/4)

“Güzel ve parlak yanağına karşı duyduğu kıskançlık güneşin gönlüne ıztırâp vermiş. Boyunun endamı karşısında duyduğu kıskançlık da mumun mizacını sıhhatten uzaklaştırmış.”

Olur **ruhsâr**ına gün la'line gül-berg-i ter âşık
Sana eksik değil gökten iner yerden biter âşık (G. 152/1)

“Güneş yanağına, taze gül yaprağı da la'l gibi kırmızı dudağına âşık olur. Senin âşığın eksik olmaz, gökten de iner, yerden de biter.”

Göz yumup âlemden isterdim açam **ruhsâr**ına
Cânım aldın göz yumup açınca mühlet vermedin (G. 164/4)

“Gözümü bu âleme yumup, senin yanağına açmak isterdim; ama sen canımı aldın, bir göz yumup açana kadar bana mühlet vermedin.”

Veh ne sâhirsın ki oddan su çıkardın sudan od
Terletip **ruhsâr**ımı gül gül kılanda tâb-ı mül (G. 178/2)

“(Ey sevgili!) Sen çok büyük bir sihirbazsın. Şarabın harareti yanağını gül gül kılıp seni terletince, ateşten su, sudan ateş çıkardın.”

Tâ Fuzûlî kamet ü **ruhsâr**ına vermiş gönül
Ma'il-i serv ü hevâ-hâh-ı gül ü nesrin değil (G. 179/5)

“(Ey sevgili!) Fuzûlî senin boyuna ve yanağına gönül verdiğinden beri, serviye meyletmez ve gül ile nesrine de sevgi göstermez.”

Beyân-ı ‘aşk bestir levh-i **ruhsâr**ımda hûn-ı dil
Besâret ehline zâhir kılar her nakş nakkâşın (G. 225/4)

“Sana olan aşkı anlatmak için yanağımın levhasındaki gönül kanı yeterlidir. Görmesini bilen için her resim ressamını gösterir.”

Yâd-ı **ruhsâr**ıyla ol mâhın gözüm kan yaş döker
Her gören sâ‘atte hurşîd-i cihân-ârâ yüzün (G. 228/5)

“Dünyayı süsleyen o güneşin yüzünü her gördüğüm saat, o ay gibi güzel yüzlünün yanağını anarım ve gözlerim kanlı yaş döker.”

Görmesem **ruhsâr** u kadd ü çeşm ü la‘lin dem-be-dem
‘Ömr bir an bir zamân bir lâhza bir dem olmasın (G. 234/2)

“Eğer senin yanağını, boyunu, gözünü ve la‘le benzeyen dudağını ara sıra görmesem; bir an, bir zaman, bir göz açıp kapayacak müddet, hatta bir nefeslik ömrüm olsun istemem.”

Bülbül-i dil gülşen-i **ruhsâr**ın eyler ârzû
Tûti-i can lâ‘l-i şekker-bârın ayler ârzû (G. 240/1)

“Gönlümün bülbülü senin yanağının gül bahçesini, canımın papağanı da şeker yağdıran tatlı dudağını arzu eder.”

Zulmet-i hercinde bakmaz şem‘e çeşmüm merdümü
Pertev-i **ruhsâr**-ı pür-envârın eyler ârzû (G. 240/6)

“Göz bebeğim senin ayrılığının karanlığında muma bakmaz, nurlarla dolu yanağını arzular.”

Ruhsâre nokta koymak resm-i hat olmasaydı
Düşmezdi menzil etmek **ruhsâr**ın üzre hâle (G. 247/2)

“Eğer yanağın üzerine nokta koymak bir yazı kuralı olmasaydı, yanağın üzerine yerleşmek bene düşmezdi.”

Karartır âf-tâbı sâye çeksen perde **ruhsâre**

Dirildir gonce halkın dürc-i la'lin gelse güftâre (G. 253/1)

“Yanağına perde çeksen, gölge güneşi karartır. La'l kutusuna benzeyen dudağın söze başlasa, ölmüş gonca halkını tekrar diriltir.”

Hat ne hâcet ehl-i dil kaydına **ruhsârın** yeter

‘Âlemi tutmakta gün muhtâc olur mu leşkere (G. 255/4)

“Nasıl ki; Güneş âlemi zaptetmek için askere muhtaç olmuyorsa; gönül ehlini kendine bağlamak için de ayva tüylerine ihtiyaç yok, yanağın yeterlidir.”

Âyîne sever candan **ruhsâre**-i cânânı

Bir gayete yetmiş kim ayrılrsa çıkar cânı (G. 265/1)

“Ayna sevgilinin yanağını candan, yürekten sever ve bu sevgi öyle bir dereceye ulaşmıştır ki sevgilinin yanağından ayrılrsa canı çıkar.”

Ne zîbâsın ki sûret bağlamaz tasvîr-i **ruhsârın**

Tahayyür sûret eyler sûretin çekdükde nakkâşı (G. 276/2)

“O kadar güzelsin ki yanağının resmini yapmak mümkün değildir. Ressam senin güzel yanağını resmederken hayretinden kendisi de resim olur.”

Ey hoş ol günler ki **ruhsârın** bana manzûr idi

Çeşm-i ümmîdim çerağ-ı vasldan pür-nûr idi (G. 281/1)

“Ey sevgili! Yanağını gördüğüm o günler ne kadar güzeldi. Ümidimin gözü kavuşma kandilinin nurlarıyla doluydu.”

Bakma ey cân hat u **ruhsârına** mahbûbların

İhtiyât eyle günâh üzre günâh etme dahi (G. 284/4)

“*Ey can! Güzellerin yanaklarına ve üzerindeki ayva tüyelerine bakma, tedbirli ol, kendini sakın. Artık günah üstüne günah işleme.*”

Adın etmiş gün alıp bir ‘aks mir‘ât-i felek

Subh gösterdükde sen **ruhsâr**-ı ferruh-fâlini (G. 296/2)

“(*Ey sevgili!*) *Sen Sabah vakti insanlara hayır ve mutluluk veren yanağını gösterdikçe, feleğin aynası o parlak yanaktan bir akis alıp adını güneş koymuştur.*”

1.1.3. ‘Ârız

Yanak için ârız kullanılmasıyla yanağın, “gül gül” olması, güzelliği -ki yanağı görmeyen biri bu güzelliği tasavvur edemez- sabah ressamının feleğin sahifesine yanağın resmini yapması, saçın yanağın üzerine düşmesi ve aşığın bunu kıskanması, yanak için aşığın can vermesi ya da canına can katması, parlaklık açısından muma benzetilmesi, dağınık saçların yanak üzerinde toplanması ve orada huzur bulması, yanağın cennet olarak anılması vb. hususlar anlatılmıştır.

‘**Ârız**ın gül gül ediptir mey-i gül-gûn tâbı

Veh ki bir gülden açılmış nice gül-zâr sana (G. 20/4)

“*Ey sevgili! Gül gibi kırmızı renkli şarabın verdiği hararet yanağını gül gül etmiştir. Gül gibi kırmızı renkli şaraptan senin yüzünde nice gül bahçeleri açılmıştır.*” Bu beyitte Fuzûlî yanak için ârız kelimesini kullanmış ve yanağı güle benzeterek, kadeh ve şarap olarak düşünmüştür. Burada şarabın hararet verme özelliği sebebiyle yanakların kızarması ve bu durumun “gül gül olmak” şeklinde ifade edilmesi önemlidir. Böylece hem renk, hem şekil benzerliği, hem de yanağın iki tane olduğu vurgulanmıştır.

Ey Fuzûlî bil ki ol **gül**-‘**ârız**ı görmüş değil

Kim ki ‘ayb eyler benim çâk-i girîbânım görüb (G. 36/7)

“*Ey Fuzulî! Benim yakamın yırtığını görüp ayıplayan kişi, bil ki o gül yanaklı sevgilimi görmemiştir.*”

Bir musavvirdir ki zerrîn kilk ile her gün çeker

Safha-i gerdûna nakş-ı ‘**ârız**-ı dil-dâr subh (G. 55/6)

“*Sabah öyle bir ressamdır ki; renkli kalemi ile her gün feleğin sahifesine gönül çekici sevgilinin yanağının resmini yapar.*”

Reşk oduyla yakılır rişte-i cânım ki niçin

Değer ol 'ârizâ gîsû-yı mu'anber güstâh (G. 59/3)

"Canımın ipi kıskançlık ateşiyle yakılır. Niçin o yanağa amber kokulu saç küstahlık yapıp değişiyor?"

Hayâl-i 'ârizın cevân eder bu çeşm-i pür-nemde

Nicük kim mevclenmiş suda 'aks-i âf-tâb oynar (G. 70/2)

"Dalgalanan suda güneşin aksi nasıl kıpırdanırsa, ağlayıp duran gözümde de güzel yanağının hayali dolaşıp durur."

Çek sabûhı subh nakkâşına arz-ı 'âriz et

Böyle çeksin ger felek levhine bir sûret çeker (G. 78/5)

"(Ey sevgili!) Sabah şarabını iç ve sabah ressamına yanağını göster. Eğer felek, sahifesine bir resim yapacaksa yanağına benzer bir resim yapsın."

Dün Fuzûlî 'ârizın görgeç revân tapşırđı cân

Lâf edip derdi ki cânım var emânet-dâr imiş (G. 132/7)

"Fuzuli, dün gece senin yanağını görünce hemen canını sana verdi. Benim de canım var diye söylenip duruyordu, meğer canım ona emanetmiş."

'ârizın görmek hayâtım tâze eyler veh ne 'ayb

Ger gedâ vech-i ma'âşın kılsa sultândan tama' (G. 143/6)

"Senin yanağını görmek benim hayatımı tazeler (canıma can katar). Dilencinin yaşamak, geçinmek parasını sultandan istemesi ne kadar ayıptır."

Dil uzatır bahs ile ol 'âriz-ı handâne şem'

Od çıkar ağzından etmez mi hazer kim yane şem' (G. 144/1)

"Mum, sevgilinin açılmış güle benzeyen yanağı ile parlaklık hususunda yarışa girmiş ona dil uzatıyor. Ağzından ateş çıkıyor, ateş yükseliyor. Bu mum, yanmaktan korkmaz mı?"

N'ola gayret âteşi cânım eritse mûm tek

Bu ne sözdür kim demişler 'âriz-ı cânâne şem' (G. 144/2)

“Sevgilimin yanağı için mum demişler. Bu nasıl bir sözdür? (bu söz beni üzdü, kızdırdı). Bu söz üzerine kıskançlık ateşi canımı mum gibi eritse buna şaşılır mı?”

‘Ârız-ı cânân ile bahs-i kemâl-i hüsn eder
Dil ucundadır ki her sâ‘at düşer noksâne şem‘ (G. 144/3)

“Mum, sevgilinin yanağı ile güzelliğinin tam olduğundan bahsettiği için, dili yüzünden her geçen saat eksiliyor.”

N’ola gönlüm ‘ârızın isterse cânım kâmetin
Resmdir âlemde bülbül gül sever pervâne şem‘ (G. 144/5)

“Gönlüm yanağını, canım da nazlı nazlı salınan boyunu isterse buna şaşılır mı? Âlemde usûl böyledir; bülbül gülü, pervane ise mumu sever.”

Subh-dem zülfün dağıt yâ şâm arz-ı ‘ârız et
Koyma subh u şâm arasında tarîk-i ihtilâf (G. 148/3)

“(Ey sevgili!) Sabah vakti saçlarını dağıt ya da akşam yanağını göster ki; sabah ile akşam veya gece arasındaki ihtilaf ortadan kalksın.”

‘Ârızın üzre ham-ı zülfün anıp dün tâ seher
Dolanırdım her taraf odlara düşmüş mâr tek (G. 157/4)

“(Ey sevgili!) Yanağının üzerinde kıvrılan zülfünü hatırlayınca, gece sabaha kadar ateşe düşmüş bir yılan gibi kıvranıp duruyorum.”

Ne hoşdur ‘ârızın devrinde zülf-i anber efşânın
Bu devrân ile hoş cem‘iyyeti var ol perişânın (G. 162/1)

“(Ey sevgili!) Yuvarlak yanağının üzerine düşmüş, anber kokusu saçan zülfün ne hoştur. Bu zamanda o perişan zülfünün ne kadar güzel huzur ve rahatı var.(Dağınık olan zülf yanak üzerinde toplanır yani huzur bulur.)”

‘Ârızın devrinde cem‘iyyetten olsun nâ-ümîd
Olmayan âşüfte-i zülf-i perişânın senin (G. 169/3)

“Senin dağınık saçlarına düşkün, tutkun olmayan âşık, yanağının etrafında toplanmaktan ümidini kessin.”

Vermegil zâhid bana korku cehennemden sakın
Cennetimdir ‘ârızı zülfü durur dâmım benim (G. 205/4)

“Ey zahit, sakın bana cehennemden bahsedip korku verme. Benim için o sevgilinin yanağı cennet, yanağın üzerine düşen zülfü ise tuzaktır.”

‘Ârızın görse felek mihr bırakmaz aye
Zerre zerre kılar onu bırakır sahrâye (G. 257/1)

“(Ey sevgili!) Felek senin güzel yanağını görse aya sevgi bırakmaz (ayı sevmez). Onu zerre zerre edip çöle bırakır.”

1.1.4. ‘İzâr

Fuzûlî yanak için izâr kelimesini kullanarak; yanağın vasıflarını anlatmayı başarana (ki bu kişi şairin kendisidir) ya müfessir ya da muhaddis denmesi gerektiğini söyler, onu yasemine benzetir. Yanağın yokluğu aşığı harab eder, yaralar.

‘İzâr u lebin vasfin eyler Fuzûlî
Ana hem müfessir derim hem muhaddis (G. 47/7)

“Fuzuli yanağının ve dudağının vasıflarını anlatıyor. Ben ona hem müfessir hem de muhaddis derim.”

Hevâ-yı ravzâ-i kûyun bahâr-ı gül-şen-i cânım
Nihâl-i kâmetin servim ‘izârın yâseminimdir (G. 102/3)

“Senin bulunduğun yerin cennete benzeyen havası, canımın gül bahçesinin baharıdır. Taze fidan gibi boyun servim, parlak ve beyaz yanağın ise yaseminimdir.”

Hiç reng ilen bana âbâdlık mümkün değil
Ben harâb-ı bâde-i sâf u ‘izâr-ı sadeyim (G. 184/2)

“Hiçbir suretle hiçbir hile kullanarak âbâd olmak benim için mümkün değildir. Ben saf bade ve saf, parlak, lekesiz yanak aşkı ile harap olmuş bir insanım.”

Ne tütündür ki çıkar çehre dil-i zâre meger
Hecr dâğını urar *lâle-‘izâr*ım bu gece (G. 245/4)

“Bu nasıl bir dumandır ki bütün gece boyunca göğşe yükselmekte, yoksa lâle yanaklı sevgilim ağlayan gönlüme ayrılık dağı mı vuruyor?”

Aldı gül-zâr içre su ‘aks-i *‘izâr-ı âl*ini
Çekti güller sûretin manzûr edip timsâlini (G. 296/1)

“(Ey sevgili!) Gül bahçesinin içindeki su, senin al yanağının yansımalarını aldı. Senin suretini göz önüne alarak resmini yaptı.”

1.2. Fuzûlî’nin gazellerinde parlaklık ve yuvarlaklık açısından yanakla ilgili görünüşler

Fuzûlî’nin gazellerinde yanak parlaklık, aydınlık açısından güneşle (*gün, güneş, mihr, hurşîd ve âf-tâb*), ay ile (*ay, mâh/meh*) ve ateşle (*ateşîn, şem*) ilgili benzetmelerle ele alınmıştır. Güneş ve ayla ilgili benzetmelerde şekil açısından yuvarlaklık ve yakıcılık özelliği de işlenir.

1.2.1. Güneşle ilgili benzetmeler:

Fuzûlî Divânı’ndaki gazellerde yanağın güneşle ilgili benzetmelerinde; *gün, güneş, mihr, hurşîd, âf-tâb* kelimeleri kullanılmıştır.

Sevgilinin yanağı ile güneş parlaklık, aydınlık, yuvarlaklık açılarından karşılaştırılır. Sevgilinin yanağı güneşten daha üstün gösterilir. Biri saadet nurudur, diğeri toprağa düşmüş bir zelil. Bu durum hüsn-i ta’lil yoluyla şöyle izah edilir. Sevgilinin yanağını gördükten sonra felek, güneşi yere çalmıştır.

Pertev-i hurşîd sanman yerde kim devr-i felek
Yere urmuş âf-tâbın *mâh-ı tâbân*ım görüp (G. 36/5)

“Yerdeki ışıkları (*batan*) güneşin ışıklarıdır sanmayın, dönüp duran felek benim ay gibi parlak yanaklı sevgilimi görünce (*kıskançlıktan*) güneşini yere vurmıştır.”

Ay yüzlü sevgili yanağını gösterince yıldızlar gibi güneş de kaybolacaktır.

Arz-ı *ruhsâr* et bu gün ey meh kim olsun gökte gün
Öyle kim encüm olur gün arz-ı *ruhsâr* eylegeç (G. 51/5)

“Ey ay yüzlü sevgili, bugün yanağını göster ki; güneş yüzünü gösterince yıldızlar nasıl kaybolursa senin yanağını görünce de güneş kaybolsun.”

Yanağın güneşe benzetilmesinde yakıcılık özelliği de önemli bir yer tutar. Bu özellik yanağın kıyamet alameti olarak vasıflandırılmasına sebep olur. Saçın yanak üzerinde bulunuşu ve yanmayışının bir sihir sebebine bağlanması, yanağın güneş olarak tasavvuruna neden olur. Güneşin gece gizlenmesi utancındandır. Çünkü sevgilinin yanağı her gece âlemi aydınlatmaktadır. Aşığın sevgilinin yanakları için akıttığı gözyaşları, güneşten damlayan yıldızlar olarak tasavvur edilir. Güneşe parıltısı dolayısıyla bakılamaz. Yanakların Güneşle olan ilişkisinde, saçın fitil ve gölgeye teşbihi önemli yer tutar.

1.2.1.1. Gün

Gün şiirde gündüz ve güneş anlamlarıyla ele alınmıştır. Fuzûlî güneş yerine “gün” kelimesini yanağın parlaklığı ve güzelliğini vurgulamak için kullanmıştır. Hatta güneşin parlaklığının kaynağı yanaktır.

Ne ‘acep ger olsa gamdan dünüm ü günüm ber-â-ber
Nazarımdan ol **gün** ki nice gün gâ'ib olmuş (G. 135/4)

“Gam ve kederden, gecem ve gündüzüm birbirine karışırsa buna şaşmamalı; zirâ, o güneş gibi parlak yanaklı sevgili nice zamandır gözümünden kaybolmuştur.”

Adın etmiş **gün** alıp bir ‘aks mir’ât-i felek
Subh gösterdükde sen ruhsâr-ı ferruh-fâlini (G. 296/2)

“(Ey sevgili!) Sen sabah vakti insanlara hayır ve mutluluk veren yanağını gösterdikçe, feleğin aynası o parlak yanaktan bir akis alıp adını güneş koymuştur.”

1.2.1.2. Güneş

Yanağın güneşe benzetilmesinde hareket noktası, yuvarlak şekli, parlaklığı ve aydınlığıdır. Yanak güneş gibi parlak, yuvarlak ve yakıcıdır. Ancak güneş yanağın yerini tutamaz. Güneşe sevgilinin parlak yanağı hayal edilerek bakılabilir. Ama bu geçicidir. Akşam olunca güneş batacak ve her yer karanlığa bürünecektir. Sevgilinin yanağı âşık için her zaman aydınlıktır.

Yemek içmek fikrin ehl-i rûzeden kes ey **güneş**
Bir sevâb et subhlar tâ şâm kıl arz-ı cemâl (G. 171/7)

“Ey güneş gibi parlak yanaklı sevgili! Sabahtan akşama kadar güzelliğini gösterip bir sevap işle ki; yemek içmek fikri oruç tutanların akıllarına bile gelmesin.”

Fuzûlî bakmak olur ol **güneş** yâdıyla hurşîde
Ne vech ilen kim olsa gün geçer fikr-i şeb-i târ et (G. 42/7)

“Ey Fuzulî! O güneş gibi parlak yanaklı sevgiliyi düşünerek güneşe bakılabilir. (Fakat asıl mesele bu değil), gün nasıl olsa bir şekilde geçer. Sen asıl karanlık geceyi düşün.”

1.2.1.3. Mihr

Mihr güneş anlamının yanısıra sevgi, aşk, muhabbet anlamlarına da gelir. Sevgilinin yanağı güneş gibi parlaktır ancak, saç yanağı örter. Örtüyü kaldırıp dışarı çıkarsa güneş bile yanağın güzelliğini seyredecektir. Ay nurunu, parıltısını sevgilinin güneş gibi parlak yanağından almıştır.

Subh salıp *mihr-i ruh*undan nikâb

Çık ki temâşâya çıka âf-tâb (G. 26/1)

“(Ey sevgili!) Sabah vakti güneşe benzeyen parlak yanağından örtüyü kaldırıp dışarı çık ki; güneş yanağının güzelliğini seyretmeye çıksın.”

Nûrunu mâh *mihr-i ruh*undan alır müdâm

İnkâr ederse şehîr güvâhım durur tamâm (G. 180/1)

“(Ey sevgili!) Ay nurunu daima senin yanağının parlaklığından alır, eğer ay bunu inkâr ederse bütün şehir benim şahidimdir.”

1.2.1.4. Hurşîd

Hurşîd ile yüz ve yanak anlatılmıştır. *Hurşîd-tal‘at*, *hurşîd-i cemâl*, *hurşîd-i ruhsâr*, *hurşîd-i rahşân* gibi ifadelerle hep yüz ve yanak güzelliği, parıltısı, aydınlığı kastedilmiştir.

Aradan ey şem‘ çık bir gûşe tut kim bu gece

Bezm bir *hurşîd-tal‘at*tan münevverdir bana (G. 15/4)

“Ey mum! Aradan çık, bir köşeye çekil! Zira bu gece benim meclisimi bir güneş gibi güzel, parlak yanaklı sevgili aydınlatıyor.”

Verdi bâd-ı subh bir *hurşîd-tal‘at* müjdesin

Şem‘-veş veh kim bu dem ölmek mukarrerdür bana (G. 15/5)

“Sabah rüzgârı bir güneş parlak yanaklının doğacağını müjdesini verdi. Artık bana mum gibi bu vakitte ölmek kararlaştırılmıştır.”

*Hurşîd-i cemâl*inden ol ay saldı nikâbın

Subh oldu dur ey baht nedir bunca şeker hâb (G. 24/4)

“O ay gibi güzel sevgili, güzelliğinin güneşindeki (yanağındaki) örtüyü kaldırdı. Ey baht! Bu kadar tatlı uyku nedir? Sabah oldu uyan artık.”

Beni reşk odına pervâne tek ey şem‘ yandırma

Yeter **hurşîd-i ruhsârın** چراغ-i bezm-i ağyâr et (G. 42/5)

“Ey mum (gibi meclisi aydınlatan güzel)! Yanağının güneşi başkalarının meclisini aydınlatıyor. Yeter artık, böyle yaparak beni pervane gibi kıskançlık ateşinde yakıyorsun.”

Gör ne ‘âşıktır ki bir **hurşîd** vaslın bulmağa

Sarf eder her lâhza bin bin lü‘lü-i şeh-vâr subh (G. 54/5)

“Sabahın nasıl bir âşık olduğunu gör ki güneş gibi parlak yanaklı sevgiliye kavuşmak için her an binlerce parlak ve değerli inci sarf ediyor.”

Çün bana bir zerre yok tâb-ı temâşâ-yı cemâl

Ben kimim vasl etmek ol **hurşîd-i rahşândan** tama‘ (G. 143/3)

“Onun güzel yüzünü seyretmeye zerre kadar kudretim olmadığı için ben kim, o güneş gibi parlak yanağı olan sevgiliye kavuşmayı istemek kim?”

Fuzûlî rûzgârın tîre gördün şâm-ı hicrânda

Nesîm-i subh tek **hurşîd-i rahşândan** haber verdin (G. 165/6)

“Ey Fuzuli! Ayrılık gecesinde halini çok karanlık görüp, sabah rûzgârı gibi yanağı parlak güneşe benzeyen sevgiliden haber verdin.”

Şem‘-i rûyun âf-tâb-ı âlem-ârâdır senin

Nûr-ı Hak **hurşîd-i ruhsârında** peydâdır senin (G. 170/1)

“Yanağının güneşinde Hakk’ın nuru açıkça görüldüğü için, senin mum gibi parlak yanağın (hakikatte) alemleri süsleyen güneştir..”

Ey Fuzûlî mâh-nisbet mahv kıl varın tamâm

Ger dilersen bulmak ol **hurşîd** ile bir ittişâl (G. 172/7)

“Ey Fuzuli, eğer o güneş gibi parlak yanaklı sevgiliyle buluşmak istiyorsan sen de ay gibi neyin varsa hepsini yok et.”

Gördüm ol **hurşîd** hüsnün ihtiyârım kalmadı
Sâye tek bir yerde durmağa karârım kalmadı (G. 260/1)

“O güneş gibi güzel yanağını gördüm ve iradem elimden gitti. Artık bir gölge gibi hiçbir yerde duramıyorum.”

1.2.1.5. Âf-tâb (âfitâb)

Âf-tâb güzellik benzetmelerinde çok kullanılan unsurlardan biridir. Özellikle yüz ve yanak güzelliğini, parlaklığını, aydınlığını ve şekil itibarıyla yuvarlaklığını anlatmak için kullanılan bir mazmundur. Sevgilinin güneş gibi yanağının her ışıltısı âşıkları öldürücü birer kılıçtır. Ayın yarım ay ve hilal şekillerinde sevgilinin güzelliği eksilir, ancak güneş doğunca güzellik tamamen ortaya çıkar, tamamlanır.

Âf-tâb-ı tal‘atın tuttukça evc-i irtifâ‘
Katl-i ehl-i ‘aşka tîg-i gamzedir andan şu‘â’ (G. 142/1)

“Güzel yanağın bir güneş gibi parlayarak yükselmenin en yüksek noktasına ulaşınca; her ışığı âşıkları öldürmek için bir yan bakış kılıcıdır.”

Şevk-ı vaslın yandıran nâkıs vücûdum mâh tek
Zerre zerre **âf-tâb**-ı bî-zevâlin sadkası (G. 274/3)

“Sana kavuşmanın harareti özleyişinin yakarak ay gibi eksilttiği vücudumun her zerresi senin fani, geçici olmayan güneş gibi aydınlık yanağının sadakasıdır.”

1.2.2. Ay ile ilgili görünüşler

Sevgilinin yanağı, şekli ve aydınlatici özelliği, parlak oluşu Ay’la ilgili kelimelerle ifade edilir. Fuzûlî gazellerinde yanakla ilgili benzetmelerde ay ve *mâh/meh*’i kullanmıştır. Sevgilinin güzelliğini, yüzünü, yanağını aya benzetmek, kıyaslamak ve yanağı aydan daha üstün göstermek için özellikle *mâh/meh* kelimelerini tercih etmiştir

Yanakların, aynı beyit içinde ay ve güneşle ilişkisinin söz konusu edildiği beyitlerde, şair kendisine sevgilisinin yanağını ve saçını hatırlattığı için ne gece ayı, ne de gündüz güneşi sever. Hele sevgilisinin yanağının aksini görse gözüne ay ve güneş görünmez. Âşık eğer sevgilisinin ay yüzünden gözünü ayırırsa karşısına altın kılıcıyla güneş dikilir. Bu aslında iki tabiat unsurunun birbirini takip etmesi, gece bitiminde gündüz olması olayına dayanır.

1.2.2.1. Ay

Gün değil her gün bir **ay** mihriyle göğsün çâk edip
Tâze tâze dağlardır kim kılar izhâr subh (G. 54/2)

“Her gün bir ay yanaklı güzelin sevgisiyle göğsünü parçalayan ve taze yaralar oluşturup gösteren güneş değil, sabahtır.”

Ey diyen kim şâm-ı ikbâlin ne yüzden tîredir
Sâye salmış **aya** ol gisû-yı ‘anber-sâye bak (G. 58/6)

“Ey ikbal gecesi ne sebepten karanlıktır diyen! Ay gibi parlak yanak üzerine gölgesini salmış o amber kokusu yayan saça bak. (Sebeptir odur).”

1.2.2.2. Mâh/Meh

Mâh/meh kelimeleriyle sevgilinin güzelliği, yüzünün aydınlığı, parlaklığı, ışık saçması, nurlu oluşu ve yuvarlaklığı kastedilir. *ruhsâr-ı mâh*, *mâh/meh-i tâbân*, *meh-rû*, *mâh-tal‘at*, *meh/mâh-ı melek-sîmâ*, *mâh/meh-i ruhsâr*, *meh/mâh-likâ* gibi terkipli kullanımlarda yüz/yanak kastedilir. Mâh/meh’in tek olarak kullanılması sevgili için genellikle “ay gibi güzel, güzel, parlak, aydınlık, nurlu yüz” ifadelerini karşılar. Ancak mâh/mehin tekil kullanımlarında sevgilinin güzel, aydınlık, nurlu, parlak ve yuvarlak yanağı da kastedilir. Bu nedenle biz bu çalışmada mâh/meh kullanımlarını yanak benzetmesi olarak değerlendirdik.

Ey dil ki herce döymeyüb istersin ol **mehi**
Şükr et bu hâle yoksa gelir bir belâ sana (G. 17/5)

“Ey gönül! Ayrılığa dayanamayıp o ay gibi parlak yanaklı güzeli istersin. Bu haline şükret yoksa sana daha beter bir belâ gelir.”

Olmadı ol **mâha** rûşen yandığım hicrân günü
Yandığın şeb tâ seher şem‘in ne bilsin âf-tâb (G. 28/5)

“Ayrılık günü yandığımdan o ay yanaklı sevgili haberdar olmadı. Mumun akşamdan sabaha kadar yandığını güneş ne bilsin?”

Oldu ebr-i dūd-ı âhım perde-i **ruhsâr-ı mâh**
Âh kim almaz cemâinden henüz ol meh nikâb (G. 28/7)

“Ahımın duman bulutu, senin ay gibi parlak yanağına perde oldu. Ah çekmeme rağmen o ay yüzlü sevgili henüz peçeyi çekip yüzünü açmaz.”

Görüp endîşe-i katlimde ol **mâhı** budur derdim
Ki bu endîşeden ol **meh** peşîmân olmasın yâ Rab (G. 30/3)

“Ey Tanrım! O ay yanaklı güzelin beni öldürmek düşüncesinde olduğunu görünce bütün üzüntüm şudur: O ay yanaklı sevgili pişman olup, bu düşüncesinden vazgeçecek diye korkuyorum.”

Cevr olur âdet gazab vakti ne âdettir bu kim
Cevrin az eyler bana ol **mâh** çün eyler gazâb (G. 33/2)

“İnsanın gazap zamanında ceza etmesi doğaldır. Fakat o ay yanaklı, bana kızdığı zaman cevri artıracağına tam tersi azaltıyor.”

Pertev-i hurşîd sanman yerde kim devr-i felek
Yere urmuş âf-tâbın **mâh-ı tâbânım** görüp (G. 36/5)

“Yerdeki ışıkları (batan) güneşin ışıklarıdır sanmayın, dönüp duran felek benim ay gibi parlak yanaklı sevgilimi görünce (kıskançlıktan) güneşini yere vurmuştur.”

Düşer od şem‘ diline bu sebepten ki kılar
Dil uzatıp geceler ol **meh-i tâbân** ile bahs (G. 46/6)

“Geceler dil uzatıp o ay gibi parlak yanaklı sevgiliyle bahse giriştiği için mumun diline ateş düşer.”

Arz-ı ruhsâr et bu gün ey **meh** kim olsun gökte gün
Öyle kim encüm olur gün arz-ı ruhsâr eylegeç (G. 51/5)

“Ey ay yanaklı sevgili, bugün yanağını göster ki; güneş yüzünü gösterince yıldızlar nasıl kaybolursa senin yanağını görünce de güneş kaybolsun.”

Fuzûlîni yaşur ey za‘f **meh**-veşler cefâsından
Ki **meh**-veşler kılarlar bin cefâ bir mübtelâ görgeç (G. 52/7)

“Ey za‘f (zayıflık, kuvvetsizlik)! Fuzûlî’yi ay yüzlü dilberler cefâsından kurtarmak için onu ört, gizle. Zayıflıktan görünmez hale getir. Çünkü bu ay yanaklı güzeller aşka mübtela birini görseler ona bin cefa ederler.”

Ger değil bir **mâh** mihriyle benim tek zâr subh
Başın açıp nişe her gün yakasın yırtar subh (G. 54/1)

“Sabah, bir ay yanaklı güzelin aşkı ile benim gibi ağlayıp inlemiyorsa eğer, neden her gün başını açıp yakasını yırtıyor.”

Hansı **mâh**ın bilmezem mihriyle olmuş zâr subh
Her gün eyler halka bir dağ-i nihân izhâr subh (G. 55/1)

“Sabahın hangi ay yüzlü güzelin aşkı ile ağlayıp inlediğini bilmiyorum. Her gün insanlara bir başka gizli yarasını gösteriyor.”

Zârlığım ‘aşktan var Fuzûlî velî
Ol **meh**-i bi-mihirden rahm men-i zâre yoh (G. 60/7)

“Ey Fuzûlî! Aşktan ağlayıp inlemem var; ancak bana sevgisi olmayan o ay yanaklı güzelden merhamet yok.”

Ey Fuzûlî kesme ol **meh**-veş cemâlinden ümîd
Sabr kıl kim devr devrânı değil bî-hûde gerd (G. 64 /6)

“Ey Fuzûlî! O ay gibi güzel yanaklı güzelin yüzünü görmekten ümidini kesme, sabr et, bu felek boş yere dönmüyor.”

Döküldü gözlerim yaşı nazar kılmadın ey **meh-rû**
Düşüptür ılduzum düşkün sitâremde nuhûset var (G. 66 /3)

“Ey ay yüzlü güzel! Gözlerimden yaşlar döküldü, ama sen bir kez bile bakmadın, yıldızım düştüğünden beri düşkün yıldızında bir uğursuzluk var.”

Hâle tek çıkmaz evinden **mâh-tal**‘atler müdâm
Her kimin devr-i kamerde tâli‘i firûz olur (G. 97/4)

“Devr-i Muhammedi’de her kimin bahtı mübarek ve parlak olursa, onların evi hale gibi içinden çıkmayan ay gibi parlak yanaklı güzeller vardır.”

Biraktım zevrâk-ı dil eşk bahrine sakın ey **mâh**

Temevvüc vermesin teşvîş ana kim andan sâkindir (G. 104/2)

“Ey ay yüzlü sevgili! Gönül kaygımı gözyaşı denizinde bıraktım. Dikkat et onun sakın olduğu yeri dalgalar karıştırmasin.”

Mihri gönlümde nihân olduğun ol **mâh** bilir

Kimse bilmez fukârâ sırrını ol şâh bilir (G. 107/1)

“O ay yüzlü sevgili sevgisinin gönlümde gizli olduğunu bilir. Fukaranın sırrını kimse bilmez ama o şah bilir.”

Sormanız ol **meh** ile hâl-i dilim Tanrı için

Bileli anı özüm bilmezem Allâh bilir (G. 107/2)

“Allah aşkına o ay gibi güzel yanaklı sevgiliyle gönül halimi bana sormayın. Ben onu bildiğimden beri kendimde değilim. Halimizi ancak Allah bilir.”

Ne kemân-dârsın ey **meh** ki atıp gamze okun

Yıktığın saydda ne zahm ü ne peykan görünür (G. 108/6)

“Ey ay yüzlü güzel! Ne maharetle ok atıyorsun ki gamze okunu atıp yıktığın avda ne yara, ne de temren görünür.”

Mâha çektim şeb-i hicrân ‘alem-i şu‘le-i âh

Âh kim olmadı ol mâh haber-dâr henüz (G. 122/4)

“Ayrılık gecesinde aya ah ateşinin bayrağını çektim. Ne yazık ki o ay gibi güzel yanaklı sevgilinin henüz benden haberi olmadı.”

Her yeten **meh-rûya** sarf etme Fuzûlî ‘ömrünü

Bî-vefâlardan hazer kıl tut tarîk-i ihtiyât (G. 140/5)

“Ey Fuzûlî, ortadan kaybolan her ay yüzlü güzele ömrünü sarf etmeye kalkışma, vefası olmayanlardan kendini sakın. Daima ihtiyat yolunu tut.”

‘Âşık oldur kim temennâ-yı belâ-yı hecr ede

Yoksa çoktur mihr eden ol **mâh-ı tâbândan** tama’ (G. 143/3)

“Aşık ayrılık belasını isteyen, dileyen kişidir. (Aşığın diğerlerinden farkı budur.) Yoksa, o ay gibi güzel yanaklıdan muhabbet isteyen, bekleyen çaktır.”

Tâb-ı hurşîd **meh-i rûy**una vermiş revnak
Tâ ne zibâ hatt için ola bu tezhîb-i varak (G. 150/1)

“Güneşin ışıkları ay gibi güzel yüzünü parlatmış. Acaba hangi güzel yazı için bu kağıt üzerine tezhib yapılmış?”

Ay tutulsun rûze eyyâmında gün düşsün yere
Kim bu ay günden bulupdur mihr-bân **mâh**ım melâl (G. 171/5)

“Oruç günlerinde ay tutulsun güneş de yere düşsün; zira bu ay ve güneşten benim muhabbetli ve ay gibi parlak yüzlü sevgilim sıkılıp, üzüliyor.”

Âhını ey **mâh** ‘uşşâkın yetirme göklere
Derd ehlinin nişân-ı tîr-i âhı olmagıl (G. 174/3)

“Ey ay yüzlü güzel! Aşıklara zulmedip, onların ahını göklere kadar yükseltme. Dert ehlinin (aşık) ah oklarına nişan, hedef olma.”

Vehm edip tâ salmaya sen **mâha** mihrin hiç kim
Kime yetsem cevri ü zulmünden ana dâd eylerim (G. 185/3)

“(Ey sevgili!) Hiç kimse sen ay yüzlü güzelden korksun da sevgisini vermesin diye rastladıklarına senin yaptığın zulümleri anlatıp, şikayet ediyorum.”

Büküldü kadim âhım yetti hurşîde sakın ey **meh**
Ki mihnet okunu peykânladım gam yayını kurdum (G. 190/2)

“Belim büküldü, ahım güneşe kadar ulaştı. Ey ay yüzlü sevgili kendini sakın. Gamdan bükülü belim kurulu bir yay, mihnetten ettiğim ah ise bir oktur. Bu oku gözyaşı ile temrenledim.”

Fuzûlî ‘aşkı mühlik derdim ol **meh**-veş inanmazdı
Bi-hamdi’llâh ki cân vermek tarîkiyle inandırdım (G. 190/7)

“Ey Fuzulî aşk helak edicidir derdin de o ay gibi güzel yüzlü inanmazdı. Allah’a şükürler olsun ki canımı vermek yolu ile onu inandırdım.”

Sensiz geceler âh u figânın meh işitti
Ey **meh** sana hem yetti ola âh ü figânım (G. 191/4)

“Sensiz geçirdiğim geceler çektiğim ah ve figanımı ay işitti. Ey ay yüzlü güzel, ah ve feryadım sana da ulaşmış olmalı.”

Rüsvâlarından ol **meh** saymaz beni Fuzulî
Divâne olmayam mı dünyâda yok mı ârım (G. 192/7)

“Ey Fuzulî, o ay yüzlü güzel beni aşkı uğruna rüsva olanlardan saymıyor. Buna nasıl çıldırmayayım, bu dünyada benim ar namus duygum kalmadı mı?”

Ol **mâh** visâliyle hoş et bir gece hâlim
Ey ahter-i tâli‘ koma boynunda vebâlim (G. 202/1)

“Ey şans-talih yıldızı, beni bir gece o ay gibi güzel yüzlüye kavuştur, beni mutlu et ki vebalim boynunda kalmasın.”

Felek ‘aşkında ol gâyetle ey **meh** muztarib olmuş
Ki her ne eylese bilmez ne eyler ıztırâbından (G. 213/4)

“Ey ay yüzlü güzel! Felek senin aşkından o derece muztarib olmuş ki, ıztırabından ne yaptığımı bilmez bir haldedir.”

Nice kim efgânımı ey **mâh** işittin geceler
Demedin bir gece kimdir bunca efgân eyleyen (G. 216/4)

“Ey ay yüzlü güzel, geceleri feryat figanlarımı bunca zaman işitin. Bir gece bile bu kadar feryat eden kimdir demedin.”

Bırakmış itlerine pâre pâre gönlümü ol **meh**
Üleştirmiş kesip erbâb-ı istihkâka kurbânın (G. 224/2)

“O ay yüzlü güzel parça parça ettiği gönlümü köpeklerine bırakmış, yani kurbanını kesip etini hak sahiplerine paylaşmıştır.”

Yâd-ı ruhsâriyle ol **mâh**ın gözüm kan yaş döker
Her gören sâ'atte hur-şîd-i cihân-ârâ yüzün (G. 228/5)

“Dünyayı süsleyen o güneşin yüzünü her gördüğüm saat, o ay gibi güzel yüzlünün yanağını anarım ve gözlerimden kanlı yaşlar dökülür.”

Ey Fuzûlî dūd-ı âhım tîre eyler âlemi
Görmesem bir lâhza ol **mâh-ı melek-sîmâ** yüzün (G. 228/7)

“Ey Fuzûlî eğer bir an o melek yüzlü ay gibi parlak güzeli görmesem ahımın dumanı bütün âlemi karartır.”

Fuzûlî kıldı feryâd u figânın tîre gerdûnu
Henüz ol **mâh** sormaz kim ne feryâd u figândır bu (G. 236/7)

“Ey Fuzuli, feryat ve figânın feleği kararttı, ama o ay gibi güzel hâlâ bu ne feryat ve figândır diye sormaz.”

Su verir her subh-dem gözyaşı tîg-i âhıma
Kim dökem kanın sipihrin salsa mihrin **mâh**ıma (G. 242/1)

“Felek, eğer her sabah benim ay yüzlü sevgilime sevgi beslerse, onun kanını dökeyim diye gözyaşı, ahımın kılıcına su verir (kılıcımı daha da keskinleştirir).”

Mihri yok **mâhlara** âh eser etmez yâ Rab
Ver bir insâf bu mihri yok olan **mâhlara** (G. 243/2)

“Ahım sevgisi, acıması olmayan ay yüzlü güzellere tesir etmiyor. Yarabbim bu sevgisi, acıması olmayan güzellere birazcık olsun insaf ver.”

Yine ol **mâh** benim aldı karârım bu gece
Çıkacaktır feleğe nâle vü zârım bu gece (G. 245/1)

“O ay yüzlü güzel bu gece bende huzur ve rahat bırakmadı, yine bu gece ağlayıp inlemem göklere yükselecektir.”

Şem‘-veş mahrem-i bezm eyledi ol **mâh** beni
Yanacaktır yine hecr oduna vârim bu gece (G. 245/2)

“O ay yüzlü güzel beni mum gibi meclisine mahrem etti. Bu gece yine tüm varım yoğum ayrılık ateşine yanacaktır.”

Hayrân-ı **mâh-ı rûy**un hur-şide mihr salmaz
Müştâk-ı tâk-ı erbin eksik bakar hilâle (G. 247/3)

Bilmezem kim nazar ehli nesini eksiltir
Gazab eyler nazar etsem **meh-i ruhsâresine** (G. 252/6)

“Ne zaman o ay gibi güzel yanaklı sevgilinin yanağına baksam bana hiddetleniyor. Bilmiyorum ki nazar ehli onun yüzüne bakarak nesini eksiltir?”

Bulduğu yerde hasedden gün urur sâyene tîg
Ki refik olmaya sen **mâh-ı melek-sîmâya** (G. 257/4)

“Güneş, sen melek yüzlü ay gibi güzel sevgiliye arkadaşlık etmesin diye, hasedinden bulduğu her yerde senin gölgene kılıç vurur, onu öldürmek ister.”

İstedim ol **mâha** arz-ı hâl edem hayret bana
Öyle gâlib oldu kim bir söz mecâli kalmadı (G. 259/3)

“O ay yüzlü güzele halimi arz etmek istedim. Hayret, beni öyle bir hale getirdi ki bir söz söyleyecek gücüm, kuvvetim kalmadı.”

Yeter ey felek bu cefâ yetir men-i zâre serv-i revânımı
Meh-i tal‘atıyla münevver et dil ü dîde-i nigerânımı (G. 262/1)

“Ey felek, bana ettiğin bunca eziyet yeter! Ben ağlayan aşığı o nazlı nazlı yürüyen servi boyluya eriştir. Yollara bakıp onu gözleyen gönlümü sevgilinin o ay gibi parlak yüzüyle aydınlat artık.”

Gün çıkınca saçarım gevher-i eşk encüm tek
Geceler yâdıma geldikçe *meh-i ruhsârı* (G. 269/3)

“Geceleri o sevgilinin ay gibi parlak ve güzel yanağı hatırıma geldikçe, güneş doğana kadar yıldız gibi gözyaşı incisi saçarım.”

Perde çek çihreme hicrân günü ey kanlı sirişk
Ki gözüm görmeye ol *mâh-likâdan* gayrı (G. 273/3)

“Ey kanlı gözyaşı, ayrılık gününde o ay gibi güzel sevgiliden başkasını görmemek için gözüme perde çek.”

Fârig etti mihrin özge *meh-likâ*lardan beni
Hırz imiş ‘aşkın senin saklar belâlardan beni (G. 292/1)

“Senin sevgin beni diğer ay yüzlü güzellerden vazgeçirdi. Senin aşkın meğer belalardan koruyan bir muskaymış.”

Dehr vakf etmiş beni nev-res cevânlar ‘aşkına
Her yeten *meh*-veş esîr-i hatt u hâl eyler beni (G. 294/6)

“Felek beni yeni yetişen civanlar aşkına vakfetmiş. Yeni yetişen her ay yüzlü güzel, beni yanağındaki ayva tüyelerine ve benine esir eder.”

1.2.3. Ateşle ilgili görünüşler

Yanağın ateş ve şem' ile ilgisi, kendisine yakın unsurların birer hayal konusu olmalarına bağlıdır. Bu arada bazı müşâhede, âdet ve inanışlar da önemli rol oynar. Yanak üzerinde saç, ateş üzerinde kendisine hiçbir şey olmayan semender veya yanak üzerindeki nal'a benzeyen saç içine nal atılıp büyü yapılan bir ateştir. Ya da yine üzerindeki saç dolayısıyla, İbrahim peygamberin içine atıldığı ateştir. Yanak o derece değişik bir ateşe ve parıltıya sahiptir ki, şair buna dair olan sevgi ve iştihakını ifade ederken yanma tehlikesiyle karşılaşır (Tolasa, 1973). Yanağın bu unsurlara benzetilmesinin asıl sebebi yakıcılığı, rengi ve parlaklığıdır.

1.2.3.1. Âteşîn

“Ateşli, hararetli, coşkun, ateş renginde olan” anlamında bir kelimedir. Bu kelime Fuzûlî'nin gazellerinde ruhsâr kelimesiyle birlikte renk ve yakıcılık anlamında kullanılmıştır.

Dûd-ı âhımdan kararmış zâr u ser-gerdân tenüm
Âteşîn ruhsâr üze müşğîn hilâlin sadkası (G. 274/2)

“Ahımın dumanından kararmış olan, avare benim, ateş renkli yanağının üzerindeki siyah, misk kokulu, hilale benzeyen kaşının sadakasıdır .”

Her zaman bir **âteşîn-ruhsâr** sevdasın çeker
Ey Fuzûlî gör bu odlara urulmuş gönlümü (G. 288/7)

“Ey Fuzûlî! Bu ateşlere atılmış yanan gönlümü gör, o her zaman ateş yanaklı bir güzelin sevdasını çekiyor.”

1.2.3.2. Şem‘

Yanağın muma benzetilişinde renk parlaklık, yakıcılık ve diğer müşâhedeye dayanan tasavvurlar rol oynar ki genellikle pervane ile birlikte zikr edilir. Yanak-şem’ ilişkisi, âşık-pervane teşbihiyle de bazı hayallere konu olur. Göz, ışığa ve parıltıya bakmaya tahammül edemez. Şem’ geceleri yol gösterir veya yol aydınlatır. Buna karşılık âşık için yol göstericilik vazifesini gören sevgilinin yanağı olur. Beyitlerde yer alan gece ya da karanlık hali ise, saç unsuruna bağlıdır. Hatta öyle ki, gece yolculuğunda bazen istifade edilen mehtap bile, âşık için lüzumsuz olur. Bazen de bu ışık başka bir iş için lâzım gelir. Mum sevgilinin yanağına öykündüğünden beri gönlüne ateş düşmüştür. Ateş düşmek deyimi de hem âşık olmak hem de kıskanmak manalarında kullanılır (Kurnaz, 1987).

Sâye-i zülfün şeb-istândadır **şem‘-i ruhun**
Nice yetsin kadr ile hurşîd-i ‘âlem-tâb sana (gazel 9/2)

“Yanağının parlak mumu saçının gölgesinin yatak odasındadır. Dünyayı aydınlatan güneş, rütbe ve mevki, kadr ve itibar ile ona nasıl ulaşsın?”

Sen ne nûr-ı pâksin ey mahzar-ı sun‘-ı ilâh
Kim alır **şem‘-i ruh**undan âf-tâb ü mâh tâb (G. 27/2)

“Ey Allah’ın güzel yaratıcılık sanatının zuhur ettiği yer, sen ne mukaddes bir nursun ki güneş ve ay ışıklarını senin yanağının mumundan alıyor.”

Çizginirken başına **şem‘-i ruh**undan cânımı
Men‘ kılma anı hem ol şem‘e bir pervâne tut (G. 43/3)

“Senin başının etrafında dönüp duran canımı mum gibi yakıcı ve parlak olan yanağından men‘ etme. Benim canımı da mum gibi yüzüne bir pervane et.”

Şu‘le-i **şem‘-i ruh**un ağyâra bezm-efrûz olur
Âh kim yetgeç bana bir berk-ı âlem-sûz olur (G. 97/1)

“(Ey sevgili!) Bir mum gibi aydınlık, parlak yanağının ışığı başkalarının meclisini aydınlatıyor, fakat ah bana ulaştığı zaman âlemi yakan bir yıldırım olur.”

Zulmet-i zülfün giriftârı dem urmaz nûrdan

Tâlib-i **şem‘-i ruh**un hurşîd-i rahşân istemez (G. 115/2)

“(Ey sevgili!) Senin zülfünün karanlığına düşen nurdan bahsetmez, yanağının mumuna talip olan ise parlak güneşi istemez.”

Şem‘-i rûyun âf-tâb-ı âlem-ârâdır senin

Nûr-ı Hak hurşîd-i ruhsârında peydâdır senin (G. 170/1)

“Yanağının güneşinde Hakk’ın nuru açıkça görüldüğü içi, senin maddi âlemde aydınlatıcı bir muma benzeyen yanağın hakikatte âlemi süsleyen güneştir.”

Kıldı o serv seher nâz ile hammâma hırâm

Şem‘-i ruhsârı ile oldu münevver hammâm (G. 182/1)

“O servi gibi uzun boylu sevgili seherde naz ile salına salına hamama gitti ve onun yanağının mumu ile hamam aydınlandı.”

Hicrân ile yanar geceler rişte-i cânım

Rûşen ola ey **şem‘** sana sûz-ı nihânım (G. 191/1)

“Geceler canımın ipi, ip gibi incelen, zayıflayan canım ayrılık derdi ile yanyor. Ey yanağı mum gibi ışık saçan güzel sana bu gizli yanışım açıklansın, aydınlansın.”

Ey halvetime **şem‘-i ruh**undan bırakan nûr

Dîdârına müştâk idi çeşm-i nigerânım (G. 191/3)

“Ey benim yalnızlık köşemi yanağının mumu ile aydınlatan sevgili! Senin yoluna bakakalan gözlerim, senin çehreni özleyiş içinde bekliyordu.”

Ol **şem‘** hayâliyle hoşum ola ki da’im

Bu sûret ile çizgine fânûs-ı hayâlîm (G. 202/4)

“Ben o yanağı mum gibi ışık yayan sevgilinin hayaliyle avunuyorum. İsterim ki benim hayalimdeki fanus da daima o resim ile dönüp dursun.”

Sûzandır odumdan tenime sancılan oklar

Pervâneyim ey **şem**‘ tutuşmuş ey per ü hayâlim (G. 202/5)

“Vücutuma saplanan oklar gönlümün ateşinden yanıyorlar. Ey ışık veren, yanağı mum gibi parlak sevgili, ben kanadı tutuşmuş bir pervaneyim.”

Bu temennâda kim ol **şem**‘ ile hem-sohbet olam

Dûd-ı âh etti dünüm tek günümü târ benim (G. 207/4)

“O yanağı ışık veren muma benzeyen sevgili ile beraber olmak arzusu, hasreti içinde ah ederken, ahımın dumanı gündüzümü gecem gibi kararttı .”

Felek mahcûbdur **şem**‘-i ruhundan yandırıp çerhi

Çıkarmak ister anı şu‘le-i âhım hicâbından (G. 213/3)

“Felek muma benzeyen parlak yanağından utanmıştır. Ahımın alevi onu ateşleyip bu utancından kurtarmak istiyor.”

Şem‘-i ruhsârın nihan dut çeşme-i hur-şîdden

Nûr-ı çeşmim ihtirâz eyle yaman gözden yaman (G. 216/6)

“(Ey sevgili!) Yanağının mumunu güneş çeşmesinden gizle (sana hased edebilir). Ey gözümün nuru, yanağını kötü gözden sakınmak kötü olmaz.”

Şem‘-i ruhsârın odu kıldı beni âteş-perest

Çâk-i sinemden temâşâ eyle âteş-gâhıma (G. 242/2)

“(Ey sevgili!) Yanağının muma benzeyen parlaklığı, yakıcılığı beni âteş-perest eyledi. Benim aşk ile yanan sinemin yarığından benim içinde daima ateş yanan bağrımı seyret.”

Bülbül-i cân evc-i istignâ-yı hüsnün tâ’iri

Tâ’ir-i dil pertev-i **şem**‘-i ruhun pervânesi (G. 298/2)

“Cân bülbülü, her şeyden müstagni olan güzelliğinin en yüksek noktasına uçar. Gönül kuşu senin yanağının mumunun ışığının pervanesidir.”

Şem'-i rûyun tâbı hurşîd-i kıyâmet pertevi

Hokka-i la'lin sözü hâb-ı adem efsânesi (G. 298/5)

“Yanağının mumunun ışığı kıyâmet güneşinin aydınlığıdır. Hokkaya benzeyen dudağının sözü yokluk uykusunun efsanesidir.”

1.2.4. Ayna ile ilgili görünüşler

Fuzûlî'nin gazellerinde yanak için yapılan bentmelerden biri de aynadır. Ayna benzetmelerinde *âyîne*, *mir'at*, *pertev*, *nûr* kelimeleri kullanılmıştır.

Yanak ile ayna arasındaki teşbihin amacı onun parlaklık, berraklık ve şeffaflık özelliklerini verebilmektir. Yanakların bazı beyitlerde aynaya teşbihi yine saç veya hat yani ayva tüyleri dolayısıyla. Zülf elinde ayna tutan bir Hindû gibidir. Bu, üzerinde saç bulunan yanağın tasavvurudur. Yanak temizliği, parlaklığı rengi ve yuvarlaklığı sebebiyle bu unsurlara benzetilir. Hatta sevgilinin yanağı aynadan daha güzeldir. Ayna onun yüzünü görelî utancından örtünmüştür. Burda paslanmaması ve tozlanmaması için aynaların mahfaza içinde saklanmasına işaret vardır. Ayna sevgilinin yanağına öykündüğü için âşık onu asılası diye vasıflandırır. Burda aynı zamanda aynaların bir yere asılma âdeti de sözkonusu edilir.

Sevgili bazen yanaklarını göstermekle sevgi gösterir gibi olur. Bunun bir sonuç vermediğini şair “âyînelerde görülen sûretün itibârı yok” diyerek belirtir. Yanak ayrıca can aynası olarak nitelenir. Bu bakımdan her göz onu görememektedir. Hele zahit hiç göremeyecektir. (Tolasa, 1973)

1.2.4.1. Âyîne

Hâl ü hattır bilmen ol *âyîne-i ruhsâr* üze

Yâ gözümünden aks salmış merdüm ü müjgân ana (G. 10/3)

“(Ey sevgili!) O ayna gibi yanak üzerindikiler benin ve ayva tüylerin midir bilmem, yoksa gözbebeğimle kirpiklerim mi onun üzerine aksetmiştir.”

Feryâd ki ‘aks oldu ol kim göreyim derdim

*Âyîne-i ruhsâr*ın levh-i dil-i hayrânı (G. 265/ 2)

“Senin yanağının parlak aynasını bir göreyim diyenlerin hayran gönül ve can levhası ne yazık ki feryat akislerinden başka bir şey olmadı.”

Hâl ü hattır bilmen ol *âyîne-i ruhsâr* üze

Yâ gözümünden aks salmış merdüm ü müjgân ana (G. 10/3)

“(Ey sevgili!) O ayna gibi yanak üzerindeki benin ve ayva tüylerin midir, yoksa gözbebeğimle kirpiklerim mi onun üzerine aksetmiştir.”

1.2.4.2. Nûr:

Aydınlık, parıltı, nur. Divan şiirinde insan güzelliği metafizik bir mahiyet içinde nur olarak telakki edilir. Bu ışık her şey, her yer ve her zaman içinde değişkenlik gösterebilir. Nurun zıttı zulmettir. Bu yönüyle yüz ve yanak nûr, saç ise zulmet sayılır. Sevgilinin ayağı toprağı âşığın gözüne nûr bağışlar.

*Nûr-ı ruhsâr*ındır ol maksad ki îmân ehline

Kılsa Hak rûzî cehennem âteşi oldur sebab (G. 32/4)

“Hakk’ın iman ehlini cehennem gibi yakıcı bir ateşte yakmasının sebebi senin yanağının nurudur.”

Ruhundan *nûr* uğurlar şem’ bâşın kesseler câiz

Budur bir kul ser-encâmı ki sultânına hâindir (G. 104/6)

“(Ey sevgili!) Mum yanağından nur çalıyor. Bu yüzden başını kesseler caizdir. Sultanına hainlik eden bir kölenin de sonu budur.”

Ey halvetime *şem’-i ruhundan* bırakan *nûr*

Dîdârına müştâk idi çeşm-i nigerânım (G. 191/3)

“Ey benim yalnızlık köşeme yanağının mumundan nur saçarak aydınlatan sevgili! Senin yoluna bakakalan gözlerim, senin çehreni özleyiş içinde bekliyordu.”

*Nûr-ı ruhsâr*ındır ol maksad ki îmân ehline

Kılsa Hak rûzî cehennem âteşi oldur sebab (G. 32/4)

“Hakk’ın iman ehlini cehennem gibi yakıcı bir ateşte yakmasının sebebi senin yanağının nurudur.”

1.2.4.3. Pertev:

Zulmet-i hercinde bakmaz şem’e çeşmüm merdümü

Pertev-i ruhsâr-ı pür-envârın eyler ârzû (G. 240/6)

“Senin ayrılığının karanlığında göz bebeğim muma bakmaz, senin nurlarla dolu parlak yanağını arzular.”

1.2.4.4. Mir'at:

Bana yüz gösterir her lâhza yüz bin şahid-i devlet

Çü *mir'at-i ruh*un manzûr-ı çeşm-i pâk-bînimdir (G. 102/7)

“Tertemiz görünen gözüm yanağının aynasını gördüğü zaman, yüz binlerce devlet ve ikbal güzeli her an bana yüz gösterir.”

1.2.5. Parlaklıkla ilgili diğer görünüşler:

1.2.5.1. Rûşen:

Rûşen; aydın, parlak, belli, meydanda demektir. Parlak ve aydınlık özelliğiyle yanak için kullanılır.

Sen yüzünden âlemi *rûşen* kılıp saldın nikâb

Yazıya salsın bu günden sonra nûrun âf-tâb (G. 27/1)

“Sen yüzünden örtüyü kaldırıp (parlak yanağınla) bütün dünyayı aydınlattın. Bu günden sonra güneş ışınlarını sahralara salsın.”

1.2.5.2. Tâbân

Tâbân, yanak kelimesiyle *ruhsâr-ı tâbân*, *meh-i tâbân*, *mâh-ı tâbân* gibi terkipli kullanımlarda parlaklığı, aydınlığı pekiştirir.

Hansı bezm olmuş münevver bir kadın tek şem'den

Hansı şem'in şu'lesi *ruhsâr-ı tâbân*ınca var (G. 73/5)

“Hangi toplantı senin boyun gibi bir mumla aydınlanmıştır? Hangi mum ışığı senin parlak yanağın gibidir?”

Düşer od şem' diline bu sebepten ki kılar

Dil uzatıp geceler ol *meh-i tâbân* ile bahs (G. 46/6)

“Geceler dil uzatıp o yüzü parlak aya benzeyen sevgiliyle bahse giriştiği için mumun diline ateş düşer.”

‘Âşık oldur kim temennâ-yı belâ-yı hecr ede

Yoksa çoktur mihr eden ol *mâh-ı tâbândan* tama' (G. 143/3)

“Aşık ayrılık belasını isteyen, dileyen kişidir. (Aşığın diğerlerinden farkı budur.) Yoksa, o ay gibi güzel yüzlüden sevgi bekleyen çoktur.”

1.3. Yanağın rengi ile ilgili görünüşler

Yanak renk bakımından *gül*; *gül-berg*, *gülistan*, *gülşen*, *gonca*, *lâle-zâr*, *şarab* vs.'ye benzer. Ancak çok zaman bu çiçekler yanağa benzeyebilme çabası içinde görünür ve sevgilinin yanağının rengini daima kıskanırlar. Gülün yapraklarının dökülmesi, yanağı kıskandığı içindir. Bazen açılarak ona benzemek isterse de gonca ona açılmamasını tenbih eder. Sevgili, gül bahçesine yanağını gösterecek olsa bütün güller yere geçer, utanır, inlemeye başlar. Yanak suya benzetilirse onun üstünde bulunan ben, kara rengi ile gül çalmak isteyen bir hırsız andırır. Hat (ayva tüyleri) ise sevgilinin yanağı üzerinde, gül destesine sarılmış otları veya bir gül olan yanak sayfalarını miskle yazılmış yazıyı andırır. Bazen bu tüyler diken olarak da karşımıza çıkar (Pala, 1989). Sevgilinin yanağı rengi bakımından *lâle*, *lâle-zâra* benzer. Aşığın gözyaşlarının kırmızı oluşu, *lâle* denen yanağın kırmızılığından dolayıdır. *Lâlenin* kadehe benzemesi ve kadehin de kırmızı şarap ile dolu oluşu burada hatırlanmalıdır.

1.3.1. Kırmızı

Yanağın kırmızı renk görünüşüyle ilgili Fuzûlî'nin gazellerinde; *gül*, *lâle âl*, *bâğ* benzetmeleri kullanılmıştır.

1.3.1.1. Gül

Divân şiirinde en çok sözü edilen çiçek, güldür. Sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı münasebeti vardır. Bazen gül bunlara, bazen de bunlar güle benzerler. Gerek koku, gerekse renk bakımından çok güzel olan gül, daima tazedir. Bu yönüyle bağın ve çemenin, baharın vazgeçilmez bir ögesidir. Gül, yanak ile ilgili yapılacak benzetmelerde en çok ele alınan unsurlardandır. Hatta birçok beyitte sevgili için gül ve yanak kelimelerinden kurulan *gül-izâr*, *gül-ruhsâr*, *gül-ruh* gibi terkipler kullanılır ve sevgiliye bunlarla seslenilir.

Gülün yaprağı, dalı ve fidanı da güzeldir. Tazelik, terâvet, incelik, narinlik, nazlılık bunların da özelliğidir. Bunlar aynı zamanda sevgilinin boyu, yüzü, yanağı vs. olurlar. Gül suyu ve gül yağı da gülden çıkarılır. “Gül-i sad-berg (yüz yapraklı gül) bir gül çeşididir. Gülün yaprağı anılınca defter, divân, tomar, varak, yazı ile ilgili eşya akla gelir. Sabâ yavaş yavaş bu defterin sayfalarını çevirirken bülbül ondan letâif öğrenir ve şâir, sevgilideki yanağın övgüsüne başlar. Utanan kişinin yüzünün kızarıp gül rengini alması dolayısıyla gül daima utangaç ve hayâ sahibi olarak ele alınır. Bu unsurların yanağa benzeme yönü kırmızı renktir. Nasıl gül âlemin güzelliğini süsleyen unsurlardan birisi ise sevgilinin güzel yanağı da öyledir. Yani yanak bir süs teşkil etmesi bakımından güle benzetilir. Fakat hiçbir zaman gül, güzellik bakımından yanağa yaklaşamaz.

Gül yanak münasebetine bazı beyitlerde yanakla ilgisi olan diğer unsurlar da katılır. Saç, ben, ayva tüyleri vb. Ayva tüyleri, sanki gül destesine sarılmış ot veya yanak üzerine miskle yazılmış bir yazı ya da gülün ayrılmaz bir parçası olan dikendir. Yanakların güle teşbihinde bir diğer vesile de gülün yapraklarının kağıt yaprağa veya deftere benzetilmesidir. Bu durumda yanağın vasfı söz konusudur.

Serv ü gül nezzâresin n'eyler sana hayrân olan

Kim kadın serv ü *ruhun gül-berg-i ra'nâd*ır senin (G. 170/4)

“(Ey sevgili!) Sana hayran olan ne serviye ne de güle bakar. Çünkü senin boyun servi, yanağın ise taze ve güzel gül yaprağıdır.”

Bahçivân gülleri her türlü tehlikelerden koruyan kişidir. Bazen sevgiliye gül denir ve onun her haliyle bir gül oluşu anlatılır. Onun endâmı güzelliği, teri, dudağı, dudakları, kulakları, yanakları, eli bileği vs. gülde bulunan özellikler ile ilgilidir. Âşığın gözyaşı da gül renginde akar.

Dûd u ahkerdir bana serv ile **gül** ey bâğ-bân
N’eylerim ben gülşeni gülşen sana külhan bana (G. 12/5)

“Ey bahçivan! Senin selvi ağacın (boyun) ve gülün (yanağın) bana duman ve ateş gibi gelir. Ben gül bahçesini ne yapayım? Gül bahçesi senin olsun bana külhan yetişir”.

Âteşin âhımla eylersin bana teklif-i bâğ
Bâğban **gül-berg-i handân**ın gerekmez mi sana (G. 19/2)

“Benim ateşli ahlarım karşılık bahçede gezip dolaşmayı teklif ediyorsun. Ey bahçivan, yoksa açılmış gülümseyen taze gül yaprağı sana gerekmez mi?”

Ey Fuzûlî bil ki ol **gül-‘ârız**ı görmüş değil
Kim ki ‘ayb eyler benim çâk-i girîbânım görüb (gazel 36/7)

“Ey Fuzulî! Benim yakamın yırtığını görüp ayıplayan kişi, bil ki o gül yanaklı sevgilimi görmemiştir.”

Sabâ esîrleri kasdın eylemiş ol **gül**
Bizi hem anda eğer düşse fırsatın yâd et (G. 41 /6)

“Ey sabah rüzgârı! O gül yanaklı sevgili esirlerini öldürmek istemiş. Eğer fırsat bulursan orada bizi de hatırlat.”

Sohbetimden âr edip ey **gül** beni terk etme kim
Gül olur efsürde terk-i sohbet-i hâr eylegeç (G. 51/3)

“Ey gül yanaklı sevgili! Benimle sohbet etmekten utanıp beni terk etme. Zira gül dikenle sohbet etmekten vazgeçerse solar.”

Nâle vü zârın Fuzûlî hoş gelir ol **gül-ruha**
Açılır gül gönlü bülbül nâle vü zâr eylegeç (G. 51 /7)

“Ey Fuzûlî! Benim ağlayıp inleyişim o gül yanaklı sevgiliye hoş gelir. Çünkü bülbül ağlayıp feryat ettikçe gülün gönlü açılır.”

Açılır gönlüm gehi kim girye-i telhim görüp
Açar ol **gül-ruh**un tebessüm birle la‘l-i nûş-hand (G. 63 /5)

“O gül yanaklı sevgili, benim acı gözyaşlarımı görüp, tebessüm ederek tatlı gülüşlü dudaklarını açtığı zaman benim de gönlüm açılır.”

Gülistân-ı ser-i kûyun sıfâtın bâb bâb ey **gül**
Hat-ı reyhân ile cedvel çekip gül-zâre yazmışlar (G. 68 /3)

“Ey gül yanaklı sevgili! Senin adeta bir gül bahçesini andıran bulunduğun yerin niteliklerini bölüm bölüm fesleğenden tarhlar çekerek gül bahçesine yazmışlar.”

Câm dut der sâkî-i **gül-çihre** zâhid terk-i câm
Ey gönül fikr eyle gör kim hansıdur dutmalu pend (G. 63 /6)

“Gül yanaklı saki, eline kadeh al, iç diyor. Zahid ise kadehi bırak diyor. Ey gönül! Bu nasihatlardan hangisini tutmak gerekir? Söyle.”

Sabâdan **gül** yüzünde sümbül-i pür pîç ü tâb oynar
Sanasın per açıp gülşende bir müşğîn gurâb oynar (G. 70/1)

“Ey sevgili! Saba rüzgârından senin gülü andıran yanağın üzerinde, sümbül gibi kıvrım kıvrım olmuş zülfün oynuyor. Sanırsın gül bahçesinde siyah bir karga kanat çırpıyor.”

Hansı gül-zâr içre bir **gül** açılır hüsnün kimi
Hansı gül bergi leb-i la‘l-i dür-efşânınca var (G. 73/2)

“Hangi gül bahçesinde senin güzel yanağın gibi bir gül açılır? Hangi gül yaprağı senin inci saçan kırmızı dudağın gibidir?”

Ehl-i temkînem beni benzetme ey **gül** bülbüle

Derde yok sabrı anın her lâhza bin feryâdı var (G. 75/4)

“Ey gül yanaklı sevgili! Ben ağırbaşlı, ölçülü bir insanım, beni bülbüle benzetme. Onun dert çekmeğe sabrı yok; her an bin kez feryâd ediyor.”

Ey **gül** ne ‘aceb silsile-i müşg-i terin var
V’ey serv ne hoş cân alıcı ‘işvelerin var (G. 76/1)

“Ey gül yanaklı sevgili! Taze misk kokularını zincirleme olarak etrafa ne güzel yayıyorsun ve ey servi boylu sevgili, ne hoş, can alıcı işvelerin var.”

Demiş her gonceye ‘aşıklığım râzın sabâ derler
El ağzın tutmak olmaz korkarım ey **gül** sana derler (G. 80/1)

“Ey gül yanaklı sevgili! Saba rüzgârı sana olan gizli aşkı bütünü gonzelere söylemiş. Elin ağzı tutulmaz, korkarım gonzeler bu sırrı sana da söyleyecekler.”

Su ki ser-gerdân gezer başında vardır bir hevâ
Gâlibâ bir **gül-ruh**un serv-i hırâmânın sever (G. 83/5)

“Başiboş avare gezip duran suyun başında mutlaka bir sevda vardır. Galiba bir gül yanaklının nazlı nazlı salınarak yürüyen servi gibi boyunu seviyor.”

Gezer kûyunda her yan çok giribân-çâk **gül-ruh**lar
Bu renk ile Fuzûlî ol ser-i kû bir gülistândır (G. 89/7)

“Senin mahallenin-köyünün her tarafında birçok gül yanaklılar, senin aşkın için üst-başlarını parça parça etmiş bir halde gezerler. Ey Fuzûlî! Bu renk ile sevgilinin mahallesi-köyü sanki bir gül bahçesidir.”

Bana bâd-ı sabâ ol serv-i **gül-ruh**dan haber vermez
Açılmaz gonce-i bahtım ümîdim nahl-i ber vermez (G. 117/1)

“Sabah rüzgârı bana o gül yanaklı, servi boylu güzelden haber getirmez. Bahtımın goncası açılmaz, ümidimin fidanı meyve vermez.”

Sîne-i çâkimden eksik etme tîr-i gamzeni

Ey **gül-i ra'na** bilirsin kim gül olmaz hârsız (G. 118/2)

“Ey gül yanaklı güzel! Benim parça parça olmuş göğsümden yan bakışının okunu eksik etme. Bilirsin ki gül dikensiz olmaz.”

Fuzûlî gayr ile halvet meğer bezm etmiş ol **gül-ruh**

Rakîb-i kec-revi gördüm bugün bârî yaman ser-hôş (G. 134/7)

“Ey Fuzûlî! Galiba o gül yanaklı sevgili bir başkasıyla işret meclisi kurmuş. Eğri büğrü yürüyen rakibi hiç değilse bugün körkütük sarhoş olmuş bir halde gördüm.”

Hûr u kevserden ki derler Ravza-i Rıdvan'da var

Sâkî-i **gül-çihre** vü câm-ı musaffâdır garaz (G. 138/3)

Cennette Rıdvan'nın bahçesinde olduğu söylenen huri ve kevser, bu gül yanaklı sakiden ve saf şaraptan başka bir şey değildir.”

Şâhdır hüsn bisâtında bugün ol **gül-ruh**

Ey Fuzûlî men-i âvâre sürülmüş beydak (G. 150/7)

“Ey Fuzûlî! O gül yanaklı sevgili bugün güzellik kiliminde -satranç tahtasında- şah, ben avare ise ileri sürülmüş bir piyadeyim (beydak).”

Reh-i 'aşkında ol **gül-ruh** ciğer kan ettiğim bilmiş

Çeker her dem bana tîg-i siyâset san ki kan ettim (G. 201/6)

“O gül yanaklı sevgili aşkının yolunda ciğerimi kan ettiğimi bilmiş de sanki kan akıtmışım gibi bana siyaset kılıcını çekiyor (idam cezası veriyor).”

Bülbül-i dil **gülşen-i ruhsâr**ın eyler ârzû

Tûti-i can lâ'l-i şeker-bârın eyler ârzû (G. 240/1)

“Gönlümün bülbülü senin yanağının gül bahçesini, canımın papağanı da şeker yağdıran tatlı dudaklarını arzu eder.”

Bağa gir bülbüle arz-ı **gül-i ruhsâr** eyle

Yık gülün 'ırmını bülbül gözüne hâr eyle (G. 249/1)

“(Ey sevgili!) Bahçeye gir, bülbüle gül yanağını göster. Bülbülün şeref ve haysiyetini yık, mahvet. Onu bülbülün gözüne diken et.”

Hakikat hattını yazmak dilersen levh-i zâtında

Hatın **gül-ruhlar**ın manzûr tut meşk-i mecâz eyle (G. 250/3)

“Eğer benliğinin sahifesine hakikat yazısını yazmak istersen, gül yanaklıların yüzündeki ayva tüylerini göz önüne al. Onlara baka baka güzel yazıyı öğren, güzel yazmaya çalış.”

Müselsel zülf-i müşğîninden öğrenmiş ruhun revnak

Zihî sünbül ki olmuş zîveri **gül-berg**-i handânın (G. 162/4)

“(Ey sevgili!) Zincir şeklinde siyah renkli ve misk kokulu zülf, yanağın parıltısını aynı zamanda da revâcını artırmıştır. Yeni açılmış taze gül yaprağını andıran yanağını süsleyen o ne sümbüldür?”

Serv ü gül nezzâresin n’eyler sana hayrân olan

Kim kadın serv ü ruhun **gül-berg**-i ra’nâdır senin (G. 170/4)

“(Ey sevgili!) Sana hayran olan ne serviye ne de güle bakar. Çünkü senin boyun servi, yanağın ise taze ve güzel gül yaprağıdır.”

Deli dersem n’ola ‘uşşakına **gül-çihre**lerin

Özünü göz göre göre odlara salar mı ‘âkil (G. 175/7)

“Gül yanaklı güzellere aşık olanlar için deli desem ne çıkar? Hiç akıllı olan göz göre göre kendini ateşe atar mı?”

Ey Fuzûlî yanarım kim ne için ol yüzü **gül**

Bana yanar od olur özgeye şem‘-i mahfil (G. 175/9)

“Ey Fuzûlî, o gül yüzlü sevgili ne için bana yanan ateş, başkalarının meclisini aydınlatan bir mum oluyor? İşte buna yanıyorum.”

Yanağın gül ve gül yaprağına benzetilmesinde, yanağın kadeh ve şarap olarak düşünülmesi, şarabın insana verdiği hararet sebebiyle, yanakların kızarması ve bu durumun “gül

gül olmak” şeklinde ifadesi önemlidir. Bu ifadeyle yanağın hem renk, hem şekil benzerliği hem de yanağın iki tane olduğu vurgulanır.

Veh ne sâhirsın ki oddan su çıkardın sudan od
Terletip ruhsârını **gül gül** kılında tâb-ı mül (G. 178/2)

“(Ey sevgili!) Sen çok büyük bir sihirbazsın. Şarabın harareti yanağımı gül gül kılıp seni terletince, ateşten su, sudan ateş çıkardın.”

Uzanır rişte-i tûl-i emel didâr zevkiyle
Ham açıldıkça ol **gül-çehre** zülf-i tâb-dârından (G. 214/4)

“O gül yanaklının kıvrım kıvrım zülfünden büklüm açıldıkça o güzel yüzü görmek zevki ile uzun ve anlaşılması zor arzuların ipi uzanır gider.”

Gül-i ruhsârına karşı gözümde kanlı akar su
Habîbim fasl-ı güldür bu akarsular bulanmaz mı (G. 264/5)

“Yanağının kırmızı gülüne karşı gözümde gözyaşlarım kanlı akar. Sevgilim bu gül mevsimi, ilkbahardır. Bu mevsimde akarsular bulanık akmaz mı?”

Göz karesi eşk-i gülğünümde hâlin sadkası
Eşk-i gül-günüm **gül-i ruhsâr**-ı âlin sadkası (G. 274/1)

“Benim gül renkli gözyaşlarımdaki göz karası senin beninin sadakası, gül renkli göz yaşım ise al yanağının gülünün sadakasıdır.”

Ey gönül ömrümü verdim yele âşıklık ile
Bakma her gonca-leb ü **gül-ruha** âh etme dahi (G. 284/3)

“Ey gönül! Ömrümü âşıklık ile yele verdin, heba ettin; bu yüzden artık her gonca dudaklı ve gül yanaklıya bakıp ah etme.”

Bu çemen **gül-ruh**larına derd-i dil kılmaz eser
Yüz dilin var ise hâmûş ol gönül sâsen kimi (G. 286/3)

“Bu çimenlikteki gül yanaklılara gönül derdini ne kadar anlatmak için uğraşsan da hiç üzülmezler. Bu yüzden ey gönül susam gibi yüz tane dilin olsa da sus, hiçbir şey söyleme .”

Va‘de-i vasl ile ey **gül-ruhl**ar etmen muztarib

Mihnet-i hicrân ile ârâm bulmuş gönlümü (G. 288/3)

“Ey gül yanaklı güzeller, ayrılığın derd ve mihnetiyle huzur bulmuş olan gönlümü kavuşma sözü vererek muztarib etmeyin.”

Yeter oldu kulağa bang-ı rihlet dehr bâğından

Ne durmuşsun temâşâ-yı **gül-i ruhsâr** yetmez mi (G. 289/4)

“(Ey gönül!) Dünya bahçesinden kulağa göç davulunun sesi gelmeye başladı. Hâlâ ne bekliyorsun, güle benzeyen yanağı seyrettiğin yetmedi mi?”

Yok mecâlim özge **gül-ruhsâre** sensiz bakmağa

Eyle kim kılmış gamın öz hâlime hayrân beni (G. 293/3)

“Senin aşkının verdiği ızdırab beni öylesine kendi halime hayran etmiş ki, seni gözüümün önünde hayal etmekten, başka bir gül yanaklı dilbere bakmaya kudretim yok.”

1.3.1.2. Lâle

Divan şiirinde kırmızı rengi ile sevgilinin yanağı ve âşığın gözyaşları lâleye benzetilir. Lâlenin ortasındaki siyahlık sevgilinin yanaklarına özenme ve onu kıskanma dolayısıyla bağrında meydana gelmiş bir yara, dağlama olur. Ciğeri kan olmak, bağıryanmak pür-hûn olmak vs. bu nedenle kullanılır. Ortasındaki karalığı ile lâle üzerinde ben olan bir yanaktır. Sevgilinin yanağı ve âşığın gözyaşları lâleden kırmızıdır. Divan şairlerinin sözünü ettiği lâle, çok zaman şakayık denilen gelincik lâledir. Savaş meydanı ile âşığın gözyaşlarını döktüğü yerler ise lâlezar (lâle bahçesi) olarak karşımıza çıkar. Esirlerin boynuna geçirilen açılıp kapanır halkalara da lâle tabir olunur (Pala, 1989).

Yanakların lâleye benzetilmesi daha ziyade mübalağalı bir ifade içinde geçer. Bazı beyitlerde âşığın gözyaşlarının rengiyle sevgilinin yanağının rengi arasında, lale rengi bakımından benzerliklere başvurulur. Aşığın gözyaşlarının kırmızı olması, sevgilinin laleye benzeyen yanağı sebebiyledir. Yanak-lale benzetmesini oluşturan bir durum da, lalenin renginin ateşe ve ortasındaki siyahlığın da dâğa teşbihidir.

Lâle-ruhlar göğsümün çâkine kılmazlar nazar

Hiç bir rahm eylemezler dâğ-ı hicrânım görüb (G. 36/3)

“Lale yanaklı güzeller göğsümün parça parça olmuş haline bakmazlar, ayrılık yarasını gördükleri halde acıyıp hiç merhamet etmezler.”

Figân kim bağrımın ol **lâle-ruh** kan olduğun bilmez
Ciğer perkâlesinde dâğ-ı pinhân olduğun bilmez (G. 116/1)

“O lale yanaklı sevgili feryatlarıma rağmen bağrımın kan içinde olduğunu,. ciğerimin parçasında gizli bir yara olduğunu bilmez.”

Ne tütündür ki çıkar çehre dil-i zâre meger
Heçr dâğınını urar **lâle-‘izârım** bu gece (G. 245/4)

“Bu nasıl bir dumandır ki bütün gece boyunca göğşe yükselmekte, yoksa lale yanaklı sevgilim ağlayan gönlüme ayrılık yarası mı açıyor?”

1.3.1.3. Al (âl)

Al'in üç anlamı vardır: *Aile, düzen, hile* (sevgilinin sözünde durmaması, âşığı aldatması bu kelime ile anlatılır), *kırmızı rengi karşılayan al*. Sevgilinin yanağı ve dudağı al renktedir. Kelimenin bu üç anlamından dolayı şairler çoğu zaman cinas ve tevriye sanatları yaparak “al” kelimesini kullanırlar.

Gark-ı hûn-âb-ı ciğer kılmış gözüm merdümlerin
Ârzû-yı hâl-i müşgîn ü **ruh-ı âlin** senin (G. 168/5)

“Ey sevgili! Senin siyah, mis kokulu benin ile al yanağının arzusu benim göz bebeklerimi ciğer kanına boğmuş.”

Gonca kılmaz şâd gül açmaz tutulmuş gönlümü
Ârzû-mend-i **ruh-ı âl** ü leb-i handânınım (G. 181/7)

“(Ey sevgili!) Sana tutulmuş, ümitsiz gönlümü gonca şenlendirmez, gül de açmaz. Çünkü ben senin kırmızı yanağını ve gülümseyen dudağını arzu ediyorum.”

1.3.1.4. Bağ

Bağ, bahçe. Sevgiliye ait güzelliklerin çoğu bağlarda, bahçelerde olan özelliklerdir. Çiçeklerden, meyvelerden, ağaçlardan söz edilirken bağdan da elbette bahsetmek gerekir. Şâir de bunu yapar ve sevgilinin güzelliğini, özellikle yüzünü ve yanağını bahçeye benzetir. Yanağın kırmızı olmasıyla bağdaki çiçeklerin, özellikle güllerin kırmızı renkli olması cihetiyle renk açısından bağlantı kurulur.

Şâirin sözünü ettiği bağ ve bahçede bir akarsu (şâirlerin gözleri), çiçek (sevgilinin gül yanağı, gonca dudağı vs.), kuşlar (âşık denen bülbül bulunur.) Bu haliyle o tam güzellik manzûmesidir. Ancak bu bahçeden hiç bahar eksik olmaz. Bahar gelince bağ bezenir, süslenir, güzelleşir servisi, gülü sünbülü, yasemini, menekşesi, nergisi, lalesi, çınarı, narı; bülbülü, kumrusu, papağanı, tavusu ve bulutu ile bu bahçe bir seyran yeridir. Şair bu bahçede kendini mutlu hisseder. Bağ olunca bahçıvan da olur. Çünkü oranın daima taze ve suya kanmış olması gerekir. Böyle yerlerde bezm ve eğlence düzenlenir. O zaman da mutrib, sâkî, sevgili ve âşık burayı süsler. Bu bahçe şiir denen meyveler verir. Bütün bu dekorlar ile değişik şekiller arz eden bağ, bazen dünya olur, bazen söz, ömür ve can olur. Dünya gibi bu bağ da geçicidir, öyle ise ondan azami ölçüde istifade etmek gerekir.

Âteşin âhımla eylersin bana teklif-i **bâğ**

Bâğban gül-berg-i handânın gerekmez mi sana (G. 19/2)

“Benim ateşli ahlarıma karşılık bahçede gezip dolaşmayı teklif ediyorsun. Ey bahçıvan, yoksa açılmış gülümseyen taze gül yaprağı (gibi yanağın) sana gerekmez mi?”

Leblerin ‘aksin alıp **bâğ**a girer her dem su,

Reşkden kan içirir berg-i gül-i ra'nâyâ (G. 257/2)

“(Ey sevgili!) Su, senin dudağının şeklinin aksini alıp her zaman bahçeye girer ve kıskançlıktan güzel güle kan içirir.”

1.3.2. Beyaz

Fuzûlî'nin gazellerinde beyaz renk açısından yanak için; *yasemin*, *semen*, *nesrin* benzetmeleri yapılmıştır.

1.3.2.1. Yasemin

Hevâ-yı ravzâ-i kûyun bahâr-ı gül-şen-i cânım

Nihâl-i kâmetin servim **'izârın yâseminimdir** (G. 102/3)

“Senin bulunduğun yerin cennete andıran havası, canımın gül bahçesinin baharıdır. Senin fidan gibi boyun servim, parlak ve beyaz yanağın ise yaseminimdir.

1.3.2.2. Semen

Serv-kâmetler **semen-ruhsâr**lar toprağıdır

Her semen kim açılır her serv kim kâmet çeker (G. 78/6)

“Açılan her yasemin, yasemin yanaklıların toprak olmuş bedeni; uzun ve düzgün boyunu gösteren her servi, servi boylu güzellerin toprağıdır.”

Bülbül-i gam-zedeyim bâğ u bahârım sensin

Dehen ü kadd u **ruhun** gonce vü serv ü **semenim** (G. 204/6)

“(Ey sevgili!) Gamlı, tasalı bir bülbülüm, benim bahçem ve baharım sensin. Benim goncama senin ağzın, benim servim senin boy bosun, benim beyaz gülüm ise senin yanağıdır.”

1.3.2.3. Nesrîn

Bâğban şimşâd ü **nesrîn**in bana arz etme kim

Ol kad ü **ruhsâr**dur şimşâd ü **nesrîn**im benim (G. 206/2)

“Ey bahçıvan, şimşir ağacını ve beyaz gülü boşuna bana sunma. Benim şimşir ağacım sevgilinin boyu, beyaz gülüm de onun yanağıdır.”

1.3.3. Sarı

Yanak için sarı renk benzetmesi *zerd* ile âşık için yapılır. Aşığın yüzünün zerd ile ifade edilmesi onun yanaklarının solgun, beyaz, cansız olduğunu, dolayısıyla aşğın acı çektiğini üzgün ve perişan olduğunu ifade eder. Bunun sebebi ise ayrılık, sevgiliye olan özlem, aşk acısıdır. Çekilen acı sebebiyle dökülen kanlı yaşlar sarı olan yüzü, yanağı kırmızıya çevirir. Bu da aşğın acısının, ıztırabının arttığını ifade eder.

1.3.3.1. Zerd

Ey **gül** gamında eşk **ruh-ı zerd**im etti âl

Bilirdi ola sûret-i hâlim sabâ sana (G. 17/6)

“Ey gül yanaklı sevgili! Senin gamını çekerken döktüğüm kanlı gözyaşları sarı yanağımı kırmızıya boyadı. Acaba sabah rüzgârı bu halimi sana bildirdi mi?”

Hatın devrinde eşk-i âl ile derd ü gamım şerhim

Dem olmaz kim **ruh-ı zerd** üzre müjgânım rakem kılmaz (G. 111/6)

“Hattın devrinde kirpiğim dert ve gamımın şerhini her sarı yanağımın üzerine kırmızı gözyaşı ile yazar. Bir an geçmez ki yazmamış olsun.”

1.4. Tazelik saflık açısından yanak görünüşleri

1.4.1. Tâze

Câna bastım gonce-veş peykânını ey **tâze gül**
Dözmek için hercine düzdüm demirden bir gönül (G. 178/1)

“Ey taze gül! Senin okunun goncaya benzeyen temrenini bağrıma bastım. Böylece ayrılığına tahammül edebilmek için demirden bir gönül oluşturdum.”

‘Âşık oldum yine bir **tâze gül-i ra'nâya**
Ki salar âl ile her dem beni yüz gavgâya (G. 244/1)

“Yine bir taze ve güzel yanaklı bir güle âşık oldum. Bu gül hile ile beni yüzlerce kavgaya salıyor.”

1.4.2. Ter

Terlemiş ruhsâr ile hûblar açarlar gönlümü
Gör ne **gülşendir** ki âteşten verirler âb ana (G. 9/7)

“Güzeller terlemiş yanakları ile gönlümü açarlar. Gör bu nasıl bir gül bahçesidir ki, ona ateşten su verirler.”

Veh ne sâhirsin ki oddan su çıkardın sudan od
Terletip ruhsârını gül gül kılanda tâb-ı mül (G. 178/2)

“(Ey sevgili!) Sen çok büyük bir sihirbazsın. Şarabın harareti yanağını gül gül kılıp seni terletince, ateşten su, sudan ateş çıkardın.”

1.4.3. Tarâvet

Ey musavvir yâr timsâline sûret vermedin
Zülf ü **ruh** çekdin velî tâb u **tarâvet** vermedin (G. 164/1)

“Ey ressam! Sevgilinin resmini yaptın; ama ona bir şekil veremedin. Zülfünü ve yanağını resmetmeye çalıştın; ama ona parlaklık ve tazelik veremedin.”

1.4.4. Saf

Nedir dedim **ruh-ı sâf**ında ‘aks-i merdüm-i çeşmim
Dedi gelmiş gemiyle Rûm’a deryâ kat’ edip Hindû (G. 238/5)

“Sevgilime; saf yanağında gözbebeğimin yansıması nedir, diye sordum; gemi ile denileri aşip Rûm diyarına gelmiş bir Hintlidir dedi.”

Gel harâbâta nazar sâkiye kıl kim yoktur

Ruh-ı sâf u mey-i sâfında safâdan gayrı (G. 272/3)

“(Ey mescide giden!) Meyhaneye gel, sakiye bak. Onun saf, temiz yanağında ve saf şarabında safadan, saflıktan başka bir şey yoktur.”

1.5. Yanakla ilgili dinî görünüşler

1.5.1. Mushaf

Sahife haline getirilmiş şey, kitap, Kur’ân-ı Kerîm. Yanaklar dudak dolayısıyla “hatt-ı yakut” ile yazılmış bir mushaftır ki, ayetleri kenardadır. Burada ayetten kasıt ben ile ayva tüyleridir. Yanakların Mushaf ve ayet olarak düşünülmesinin sebebi parlaklığı bakımından Nûr ve ayva tüylerinin Duhân ayetine benzetilmesine dayanır (Sefercioğlu, 2001). Ayrıca yanakların kitabın iki sayfası olarak düşünülmesi yüz ve yanağın Mushaf olarak hayaline sebep olur. Yüzün kitap olarak düşünülmesi, yanakların sayfaya benzetilmeleri yanında yüz üzerindeki diğer güzellik unsurları ile kitap sayfaları üzerindeki yazı, şekil ve çizgiler arasında kurulan ilgi yer alır: Yanaktaki benin nokta, yanak üzerine düşen saçın kitapta çözülmesi gereken mesele, kaşların eğriliği dolayısıyla ra harfine benzetilmesi, yine yanak üzerindeki ayva tüylerinin hat yani, kitaptaki yazı olarak tasavvur edilmesi gibi...

Niyetim oldur ki ruhsârın görüp cânım verem

Mushaf-ı ruhsâr ile kılğıl mübarek fâlîmi (G. 287/6)

“(Ey sevgili!) Niyetim yüzünü gördükten sonra canımı vermektir. Sen yüzünün Mushaf’ını aç ve bu niyetimin sonucunun mübarek ve hayırlı olacağını bana bildir.”

Ne bilir okumayan **Mushaf-ı hüsnün** şerhin

Yere gökten ne için indiğini Kur’ân’ın (G. 161/5)

“Senin güzellik Mushafının şerhini okumayan, Kur’an’ın gökten yere ne için indirildiğini nereden bilirsin?”

Mushaf demek hatâdır ol **safha-i cemâle**

Bu bir kitâb sözdür fehm eden ehl-i sâle (G. 247/1)

“O güzellik sahifesine (yanağa) Mushaf demek hatadır. O anlayan hal ehli için bir kitap sözdür.”

Niyetim oldur ki **ruhsârın** görüp cânım verem

Mushaf-ı ruhsâr ile kılğıl mübarek fâlîmi (G. 287/6)

“(Ey sevgili!) Niyetim yanağını gördükten sonra canımı vermektir. Sen yanağının Mushaf’ını aç ve bu niyetimin sonucunun mübarek ve hayırlı olacağını bana bildir.”

Ey her tekellümüm hat-ı sebzî hikâyeti

Verdim hemîşe **Mushaf-ı ruhsâr**ın âyeti (G. 302/1)

“Ey sevgili, benim her sözüm senin yeni çıkmı, taze ayva tüyelerinin hikâyesidir. Zikrim daima senin bir Mushaf olan yanağının ayetidir.”

1.5.2. Perî

Peri, cinlerin dişilerine verilen addır. İnsanlara görünmedikleri için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Sevgili âşıklara görünmeme özelliği ile periye benzetilir ve peri gibi güzel olarak hayâl edilir. Âşığın gönlünün görünmez sevdâya düşmesi sevgilinin peri olarak tasvir edilmesindedir. Periler şiirde sahip oldukları güzel yanak açısından da zikredilirleri Sevgili yanak güzelliği açısından bir örnek bir timsâldir. Şairler yüz ve yanak güzelliğini vurgulamak için *perî*, *perî-ruhsâr*, *perî-tal’at*, *perî-peyker*, *perî-çihre*, *perî-veş*... gibi tabirler kullanırlar.

Ta’n-ı gaflettir **perî-tal’at**lere izhâr-ı hâl

Sanma kim ahbâb hâlinden olur gâfil habîb (G. 34/4)

“Âşıkların peri gibi güzel yüzlü sevgililere aşk yüzünden ne halde olduklarını anlatmaları, onlara karşı bir çeşit ayıplamadır Sen zannetme ki sevilen sevenin halini bilmez.”

Âş-yân-ı murg-ı dil zülf-i perîşânındadır

Kanda olsam ey **perî** gönlüm senin yanındadır (G. 85/1)

“Ey peri yüzlü güzel! Gönül kuşunun yuvası senin darmadağınık saçlarının içindedir, ben nerde olursam olayım, iki elim kanda dahi olsa, gönlüm hep senin yanındadır.”

Ol **perî-veş** kim melâhat mülkünün sultânıdır

Hükm anun hükmü bana fermân anun fermânıdır (G. 86/1)

“O peri gibi güzel yanaklı sevgili, güzellik ülkesinin sultanıdır. Benim için hüküm onun hükmü, ferman onun fermanıdır.”

Perîşân etme kâkül başın için ey **perî-peyker**

Ki her bir kâkülün târında yüz bin mübtelâlardır (G. 91/2)

“Ey peri yüzlü güzel, başın için kâkülünle âşıkları perişan etme. Zira kâkülünün her bir telinde binlerce mübtela asılıdır.”

Kılma ey ‘aşk bana ‘arz **perî-çihreleri**
Sûret-i hâlimi mihr ile tebâh etme dahi (G. 284/5)

“Ey aşk, bana peri gibi güzellerin yanağını gösterip, halimi iyice perişan hale getirme.”

Âdemîden çok olur zâhir **perî-veşler** velî
Az olur vâki‘ **perî-veş**lerde sen tek âdemî (G. 285/5)

“İnsanoğlu arasında peri gibi güzel olanlar çoktur; fakat, peri gibi güzel yanaklılar arasında senin gibi âdem neslinden gelen pek az bulunur.”

Ey Fuzûlî kıldı cânım riştesin pür-pîç ü tâb
Bir **perî-veş** dil-berin sevdâ-yı zülf-i pür-hamı (G. 285/7)

“Ey Fuzulî, peri gibi güzel yanaklının kıvrım kıvrım zülfünün sevdası, canımın ipini büklüm büklüm etti.”

Ey **perî-veş**ler cefâ resmin unutman lutf edin
Eylemen bed-hû cefâ mu‘tâdı olmuş gönlümü (G. 288/2)

“Ey peri gibi güzel yanaklılar, lutf edin ve ceфа etmek usulünü unutmayın. Cefaya alışmış olan gönlümün ahlâkını bozmayın.”

1.6. Yanakla ilgili diğer benzetmeler: *Safha, hat, devr, hayâl, zîbâ*

1.6.1. Safha

Yanakların safha oluşu yine ayva tüyleri ve ben unsuruna dayanır.

Ezel kâtibleri uşşâk bahtın kare yazmışlar
Bu mazmûn ile hat ol **safha-i ruhsâre** yazmışlar (G. 68/1)

“Ezel kâtipleri âşıkların bahtını kara yazmışlar. Bunun gizli anlamını sevgilinin yanağına tüy olarak yazmışlar.”

1.6.2. Levh

Levh, üstü düz nesne, üzerinde yazı olan satıh demektir. Yüz ve yanak benzetmesi için de kullanılır. Aşağıdaki örnekte gözünden kanlı yaş akan âşığın yanağı için kullanılmıştır.

Beyân-ı 'aşk bestir **levh-i ruhsâr**ımda hûn-ı dil
Besâret ehline zâhir kılar her nakş nakkâşın (G. 225/4)

“Sana olan aşkı anlatmak için yanağımın levhasındaki gönül kanı yeterlidir. Görmesini bilen için her resim ressamını gösterir.”

1.6.3. Hat

Yüzdeki sarı renkli ayva tüyleri, yazı. Kelimenin yazı anlamına gelmesi dolayısıyla bir yazıya benzetilen ayva tüyleri yanak sayfası üzerine yazılmış olarak ele alınır.

Hat-ı ruhsârın eder lûtfda reyhân ile bahs
Hüsn-i sûretde cemâlin gül-i handân ile bahs (G. 46/1)

“(Ey sevgili!) Yanağındaki ayva tüyleri, güzellikte reyhân ile; güzelliğin ise yüz güzelliğinin hakkında, gülümseyen gül ile bahse girer.”

Bakma ey cân **hat** u **ruhsâr**ına mahbûbların
İhtiyât eyle günâh üzre günâh etme dahi (G. 284/4)

“Ey can! Güzellerin yanaklarına ve ayva tüyelerine bakma, tedbirli ol, kendini sakın. Artık günah üstüne günah işleme.”

1.6.4. Devr

Dönme, dolaşma; zaman, çağ insanının dünyaya gelip gitmesi; müzikte bir terim. Divân edebiyatında devr en çok bezimde içki kadehinin ortada dönüşünü anlatır. Sâkî, ilk kadehi meclisin ulusuna sunar ve kadeh, artık elden ele devr etmeye başlar. Herkes bir yudum alıp yanındakine uzatır bazen kadehi sâkî kendisi de ortada devrettirirdi. Bu durumda sol eline içki testisini alıp sağ elindeki kadehi doldurarak tek tek herkese sunar. (Pala, 1989)

Yanağın devr-i kamer olarak vasıflandırılmasında, yuvarlak şekil benzerliği ve ayva tüyelerinin “fitne-i ahir zamân” oluşu yer alır. Yanakla birlikte kullanılan devr kelimesiyle genellikle yüzün yuvarlaklığı yüz ve yanağın çevresi kastedilir.

Habîbim gönlümü cem' eylemez **ruhsârı devrinde**
Meğer zülfü kimi hâlîm perişân olduğun bilmez (G. 116/2)

“Sevdiğim yanağının yuvarlaklığında gönlümü bir araya getirip huzura kavuşturamıyor. Sanıyorum ki halimin zülfü gibi perişan bir halde olduğunu bilmiyor.”

Ne hoşdur **‘ârızın devrinde** zülf-i anber efşânın
Bu devrân ile hoş cem’iyyeti var ol perişânın (G. 162/1)

“(Ey sevgili!) Yuvarlak yanağının üzerine düşmüş, anber kokusu saçan zülfün ne hoşdur. Bu zamanda o perişan zülfün ne kadar güzel huzur ve rahatı var.”

Ruhun devrinde bir divânedir sevdâlı zülfün kim
Perişânlıktan olmuş ben kimi meşhûru devrânın (G. 162/2)

“Sevdalı zülfün yanağının etrafında öyle bir divanedir ki; benim gibi perişanlıktan dünyaya ün salmıştır.”

‘Ârızın devrinde cem’iyyetten olsun nâ-ümîd
Olmayan âşüfte-i zülf-i perişânın senin (G. 169/3)

“Sevgilinin dağınık saçlarına düşkün, tutkun olmayan aşık, onun yanağının etrafında toplanmaktan, huzur bulmaktan ümidini kessin.”

Kâm mümkündür uzun ‘ömr ile zülfünden velî
Bulmak olmaz **devr-i ruhsârında** hattından emân (G. 216/4)

“Uzun bir ömürle senin zülfünden murat almak mümkündür; lâkin yanağının etrafını çevreleyen ayva tüylerinden kurtulmak imkânsızdır.”

Meğr **devr-i ruhun** tarhın çeker gül safhası üzre
Kim olmuş gevher-efşan bülbülün pergâr-ı minkârı (G. 270/2)

“Bülbülün bir pergeli andıran gagası, inciler saçıyor. Galiba gül yaprağının üzerine senin yuvarlak yanağının dairesini çiziyor.”

Devr-i ruhsârında hattın hey’eti aşk ehline
Bezmi-gamda kan ile dolmuş belâ peymânesi (G. 298/4)

“Yanağının etrafındaki ayva tüylerinin görünüşü, aşıklar için gam meclisinde kan ile dolmuş bela kadehidir.”

1.6.5. Hayâl

Hayâl-i 'ârızın cevân eder bu çeşm-i pür-nemde

Nicük kim mevclenmiş suda 'aks-i âf-tâb oynar (G. 70/2)

“Dalgalanan suda güneşin aksi nasıl kıpırdanırsa, ağlayıp duran gözümde de güzel yanağının hayali dolaşıp duruyor.”

Eyle *hayâl-i ruhun* nazarda tasavvur

Vaktebese'n-nûri min şua'-i cemâlih (G. 258/5)

“Onun yanağının hayalini gözüne resmet. Onun lutf edici güzelliğinin ışıklarından nur al.”

1.6.6. Zibâ (Süslü, güzel).

Ey Fuzûlî her nice men' eylese nâsih seni

Bakma anın kavline bir *çihre-i zibâ*ya bah (G. 58/7)

“Ey Fuzûlî! Öğüt veren sana ne kadar yasaklasa da sen onun sözüne aldırma, güzel ve parlak bir yanağa bak.”

SONUÇ

Divan şiirinde yanak sevgilinin en önemli güzellik unsurlarından biri olarak ele alınmakta, farklı benzetme ve sıfatlarla şairinin ifadelerinde hayat bulmaktadır. Divan şairi, yanakla ilgili kavramları ilk zamanlarda geleneğin belirlediği çerçevede ele almış, müteakip zamanlarda, devir ve şairin üslûbunun değişim ve gelişimine paralel olarak farklı şekillerde de kullandığı olmuştur. Divan şiirinde önem açısından yüz diğer unsurlardan öndedir. Bu nedenle güzellik unsurları arasında ilk sırayı yüz alır. Çünkü yüz tek bir unsur olarak görülmez. Göz gibi mürekkep bir haldedir. Diğer güzellik unsurlarını üzerinde barındırır. Bu nedenle beyitlerde yüz ve yanak bu unsurlarla sanatlı bir şekilde, birlikte ele alınmıştır. Yüz dendiği zaman akla öncelikle yanak gelir. Yüz birçok unsurun bir arada bulunduğu genel bir yer olmasına rağmen yanağın yeri belirlidir ve yüzün en geniş kısmını kaplar. Bu durum dikkate alındığında yanağa yüz unsurunun daha belirli veya özel bir yeri ya da ismi olarak da bakmak mümkündür.

Bir değerlendirme ve yorumlamadan ziyade durum tespiti olarak addedilebilecek olan bu çalışmada, Fuzûlî Divânı'nda yer alan 302 gazelde yanakla ilgili olarak tespit ettiğimiz hâl ve vasıflara dair tabirler ve sıfatlara İpekten (1992) tarafından mazmunlar ile ilgili yapılan tasnifin yanak maddesi esas alınarak yer verilmiştir. Fuzûlî'nin gazellerinde yanağın görünüşleri, çeşitli özellikleri ve şiirindeki yansımaları üzerinde durulmuştur. Yanağa dair söylenen şeyler onun şekli, rengi, parlaklığı, berraklığı ve şeffaflığı üzerinedir. Sevgilinin yanağı aydınlığı, nurlu oluşu, parlaklığı, şekli ve rengi yönünden ele alınır.

Fuzûlî'nin gazellerinde yanakla ilgili hâl ve vasıflara dair tabirler ve sıfatlar, genel olarak; *ruh, ruhsâr, âriz, izâr*, parlaklık ve yuvarlaklık açısından; *gün, güneş, mihr, hurşîd, âf-tâb*; *Ay, mâh/meh; âteş (âteşîn), şem'*; *ayna, mir'at, pertev, nûr, tâb*; *rûşen, tâbân*, renk açısından (kırmızı); *gül, gülgün, gülberg, âl, bâğ, gülşen, lâle*, (beyaz); *yasemîn, semen, nesrîn*; (sarı); *zerd (âşık için)*; tazelik, saflık açısından; *tâze, ter, tarâvet*; dinî konularda; *Mushaf, perî* ve bunlar dışında; *safha, levh, hat; devr, hayal, zibâ* benzetmeleriyle Fuzûlî'nin usta kaleminde bazen tamamen kendi üzerinde, bazen de yakınında olan diğer güzellik unsurlarıyla birlikte ele alınarak şekil bulmuş ve işlenmiştir.

Biz bu çalışmada bir güzellik unsuru olarak Fuzûlî'nin gazellerindeki yanak mazmununu ele aldık. Fuzûlî'nin ve diğer şairlerimizin divanlarında yer alan şiirleri üzerine hacim ve yorum yönünden yapılacak olan daha kapsamlı incelemeler, şairler arasındaki üslûbu belirleyici bu kullanım benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde daha sağlıklı fikirler edinmemize vesile olacaktır inancımı taşıyoruz.

KAYNAKLAR

- Akyüz, K. Beken, S., Yüksel, S., Cunbur, M. (1990). *Fuzûlî divânı*, Ankara: Akçağ yay.
- Büyük Türk Klasikleri (1988). (Başlangıçtan günümüze kadar; tarih, antoloji, ansiklopedi). İstanbul: Ötügen Yay.
- Devellioğlu, F. (1988). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara, Aydın kitabevi.
- Güler, Z. (2004). Şeyh Galib divanında ayna sembolü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 1, 103-121.
- İpekten, H. (1988). *Fuzûlî, hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve bazı şiirlerinin açıklamaları*. Erzurum. Atatürk Üniversitesi. Fen-Edebiyat Fakültesi yay.
- İpekten, H. (1991). *Mazmunlar*. Erzurum: (Teksir)
- İpekten, H. (1993). Divân şiirinde mazmunlar *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 9-13.
- Kantemir, F. (2008). *Bâkî ve Nedîm'in gazellerinde sevgilideki güzellik unsurları*. Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Karahan, A. (1995). *Fuzûlî, muhiti, hayatı ve şahsiyeti*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.
- Karçebaşı, S. (2010). *Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazellerinde âşığa ve sevgiliye ait unsurlar*. Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Kurnaz, C. (1987). *Hayâlî Bey divânı tahlili*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.
- Mengi, M. (2000). Divan şiiri ve bîkr-i mana, *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara, Akçağ Yay.
- Okmak, Ö. (2015). Aydınlı Visâli'nin şiirlerinde yer alan sevgiliye ait güzellik unsurları. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 5. 115-142.
- Onay, A. T. (1992). *Eski Türk edebiyatında mazmunlar*. Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı yay.
- Pala, İ. (1989). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. Ankara, Akçağ yay.
- Sefercioğlu, M. (2001). *Nev'i divânının tahlili*, Ankara, Akçağ yay.
- Tarlan, A. N. (1985). *Fuzûlî Divânı şerhi*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.
- Tolasa, H. (1973) *Ahmet Paşa'nın şiir dünyası*, Ankara, Sevinç Matbaası
- Undu, S. (2007). *Fehîm-i Kadîm divânı'nda sevgili ve sevgilinin güzellik unsurları*. Yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Yağcıoğlu, S. (2009). *Fuzûlî ve Bâkî divanlarının karşılaştırılması*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yesirgil, N. (1952). *Fuzûlî, hayatı, sanatı, şiirleri*. Erzurum. İstanbul, Varlık yay.